

Milan Uhde (1936) – Miloš Štědroň (1942)

Balada pro banditu

INSCENAČNÍ ÚPRAVA

PETER GÁBOR
MAREK PIVOVAR
KLÁRA ŠPIČKOVÁ

REŽIE
DRAMATURGIE
HUDEBNÍ ARANŽMÁ
HUDEBNÍ NASTUDOVÁNÍ
CHOREOGRAFIE
SCÉNA
KOSTÝMY
KOREPETICE

PETER GÁBOR
KLÁRA ŠPIČKOVÁ
VLASTÍK ŠMÍDA
JIRÍ ŠIMÁČEK
JAROSLAV MORAVČÍK
JAN ŠTĚPÁNEK
KATARÍNA HOLKOVÁ
JIRÍ ŠIMÁČEK
JOZEF KATRÁK

Osoby a obsazení:

NIKOLA ŠUHAJ
ERŽIKA
MORANA
MAGERI
DERBAK
DERBAKOVÁ
VELITEL ČETNÍKŮ
STARÝ DRAČ
KUBEŠ
UHRÍN
MARA, 2. ČARODĚJNICE
EVA, 3. ČARODĚJNICE
JURA ŠUHAJ
ANDREJ DRAČ
ČETNÍK BOUDA
ČETNÍK, LACO TOTÍN
ČETNÍK, POŠMISTR
VAGERYČOVÁ
DÍVKA
VESNIČANÉ, CHÓR

Igor Orozovič
Veronika Lazorčáková
Veronika Forejťová
Jan Fišar
Vladimír Polák
Pavčina Kafková
David Viktora
Miroslav Rataj
František Strnad
Jaroslav Rusnák
Andrea Mohylová
Daniela Kupčíková
Filip Březina
Marian Mazur
Libor Olma
Marcel Školout
Pavel Liška
Ludmila Forétková
Veronika Macková
všichni

Orchestr:

Bicí sada, perkuse – konga, cajon, štěrkátka aj.

Patrik Benek

Kontrabas, malý karpatský cimbál, beskydské píšťaly

Marián Friedl

Kytary (akustická, elektrická kytara)

Martin Bala

Violoncello, kytary (akustická, elektrická), zpěv

Mario Šeparovič

Flétna (příčná, zobcová), klarinet, saxofony (alt, tenor), trubka, didgeridoo

Marcela Božíková

Klarinet, basklarinet, saxofony (soprán, alt, tenor, baryton)

Zbigniew Kaleta

Housle

Jakub Černošký

Piano, trubka, syntetizátory

Vlastík Šmída

Představení řídí

Věra Kryšková

Text sleduje

Jana Hořinová

Technický šéf

Stanislav Muntág

Jevištní mistři

Miloslav Novák, Petr Novák

Mistr osvětlení

Stanislav Dvořák

Mistr zvuku

Otakar Mičoch

Mistrová vlásenkárny

Renáta Školoutová

Mistrová garderoby

Naděžda Vránková

Mistrová rekvizit

Alexandra Václavíková

Šéf výpravy

David Bazika

Vedoucí umělecko-dekoračních dílen

Barbora Macháčová

Vedoucí výroby kostýmů

Eva Janáková

Scénické dekorace vyrobily umělecko-dekorační dílny NDM.

Technolog – Ivana Stuchlíková, mistr čalounické dílny – Petr Missig,

mistr malířsko-kašérské dílny – Jaroslav Macháč, mistr truhlářské

dílny – Radomír Maschke, mistr zámečnické dílny – Milan Rous,

mistr zbrojářsko-šperkařské dílny – Jaroslav Dovalil

Scénické kostýmy a doplňky vyrobily krejčovny NDM.

Mistrová dámské krejčovny – Iva Koplová, mistrová pánské krejčovny

– Jiřina Richtrová, modistka-dekoratérka – Věra Siostrzonková

Premiéra 14. června 2012 v 18.30 hodin v Divadle Jiřího Myrona

Všichni jsme v jádru duše loupežníky...

K. Š.

Milan Uhde

Milan Uhde a zbojníci se Zdeňkem Pospíšilem

Narodil se 28. července 1936 v rodině právníka a advokátky. Obecnou školu vychodil v Brně, kde také navštěvoval gymnázium. Maturoval v roce 1953 a pak vystudoval filosofickou fakultu, obor čeština a ruština. Absolvoval v roce 1958 a po základní vojenské službě pracoval do roku 1970 jako redaktor literárního měsíčníku *Host do domu*. Po zrušení časopisu se stal spisovatelem z povolání, v letech 1972 až 1989 byl ovšem zařazen mezi zakázané autory, jelikož podepsal Chartu 77, manifest *Hnutí za občanskou svobodu*. Dnes je Milan Uhde uznávaným dramatikem, prozaikem, scenáristou, publicistou, politikem, literárním a divadelním kritikem. Z řady jeho rozhlasových a televizních her, písňových textů, recitálů a dalších děl jmenujme např.: *Hru na holuba*, *Komedii s Lotem*, *Krále Vávru*, *Lidi z přezemí*, *Modrého anděla*, *Ošetřovnu*, *Souhvězdí Panny*, *Velice tiché Ave*, *Vražďení ve Veracruz*, *Výběrčího*, *Záhadnou věž v B.*, *Zubařovo pokušení*, *Baladu pro banditu*, *Pohádku máje* aj. Vzhledem k zákazu publikování označoval mnohá svá díla cizím jménem. *Baladu pro banditu* napsal v polovině 70. let pro brněnské Divadlo na provázku (dnes Husa na provázku). Podepsal se pod ni autorův přítel, režisér Zdeněk Pospíšil. Uhde se s ním během zkoušení tajně scházel po lesích a dramatik raději ani nepřišel na premiéru, aby divadlo svou přítomností nepoškodil. Objevil se až na jedné z repríz... Po těchto zbojnických manévrech se muzikál dočkal velkého úspěchu, v rozhlasové i filmové podobě oslovil širší spektrum diváků. Na filmové verzi se podílel scénograf Jozef Ciller, který vytvořil Peteru Gáborovi scénu pro inscenaci *Balady pro banditu* v Divadle Na Fidlovačce.

Kraj Nikoly Šuhaje

Rok 1975 a Balada pro banditu

„Vlastně jsem pyšný, že se dodnes – a to už je 35 let – *Balada pro banditu* hraje. I když různá provedení leccos přidávají, obměňují, doplňují, a já mám pocit, že už to není moje hra, ale veřejný majetek. Je to obrovské zadostiučinění pro autora, který tu věc napsal za totality, v naprostém temnu. Ten rok 1975 pro mě byl nejhorší v životě, jakž takž jsem se už smířil, že jsem zakázaný, že už žádné milostivé léto nebude, ale ještě jsem nepochopil, že se proti tomu musím nějak postavit, že nemůžu jen ublíženě sedět doma. Já jsem byl těsně před podpisem Charty, ale ještě jsem nevěděl, čím jsem. Už jsem nebyl člověk československého režimu, který mě vyvrhl, ale k tomu odporu jsem ještě musel dozrát. Víím, že v roce 1975 bych Chartu nepodepsal. A v této situaci vznikla hra, která se hraje i v roce 2010 a stále někomu něco říká. Přitom je to hra, která je velmi tělesná. Ale ta otázka života a smrti, a otázka, co si člověk počne s vlastním životem, jestli se podrobí, nebo se postaví proti – nikdy to není úplné určení. Někdy se člověk může postavit proti, a ocitne se mimo. To už je zlé, taková ta ‚ghettoizace‘ je velmi ambivalentní. Ano, nechťjím mě, takže se můžu stáhnout s kamarády do úzkého kruhu, ale běda, když z toho udělám zásluhu, velikost a začnu si na tom zakládat. V té době pro mě byla velká otázka ‚individuální teror‘. Já jsem tehdy chodil a manželku otravoval úvahami, že slušný člověk v Československu v roce 1975 by se měl dát na individuální teror, vzít pumu nebo zastřelit pár komunistů. To byla frajerská, hloupá řeč, ale já jsem cípek té řeči měl a v té *Baladě pro banditu* jsem se snažil sám sobě, autoterapeuticky, odpovědět na to, jaké je to s člověkem, který se takhle vyhraní, jde proti všem.“

(úryvek z rozhovoru Milana Uhdeho s Janou Soprovou,
Jiráskův Hronov)

Charismatického dramatika a politika Milana Uhdeho jsem měla to štěstí zažít jako studentka JAMU. Když jsem po letech přijela na mezinárodní festival do Plzně, kde se uváděla má hra *Královna Margot*, poznal mě a volal o pauze přes celé foyer: „Klára Špičková, proboha, proč jste to napsala?!?“ Odpovídala jsem mu přes hlavy různých kritiků, „že tady raději ne, že zajdeme někam na kafe“. S úsměvem musím konstatovat, že kafe nás stále čeká...

Miloš Štědroň

Miloš Štědroň a život s hudbou

„Rod mého otce přišel na Moravu v 19. století. Byl to typický hudebnický rod, kde se láska k hudbě dědila z generace na generaci. Můj dědeček František hrál na několik hudebních nástrojů, a když přišel do Vyškova na Moravě, založil tam orchestr. Můj strýc Bohumír byl vynikajícím pianistou, stal se hudebním vědcem a posléze univerzitním profesorem na brněnské Masarykově univerzitě... Právě můj strýc Bohumír Štědroň mě už jako malé dítě vodil na koncerty, do divadla, seznámil mě s Ludvíkem Kunderou, skladateli Josefem Blatným nebo Vilémem Petrželkou. Abych nezapomněl na moji krásnou hodnou maminku, která byla učitelkou hudby; studovala konzervatoř ještě za dob Leoše Janáčka a přivedla mě k profesorce Anně Holubové, u níž jsem studoval klavír.“

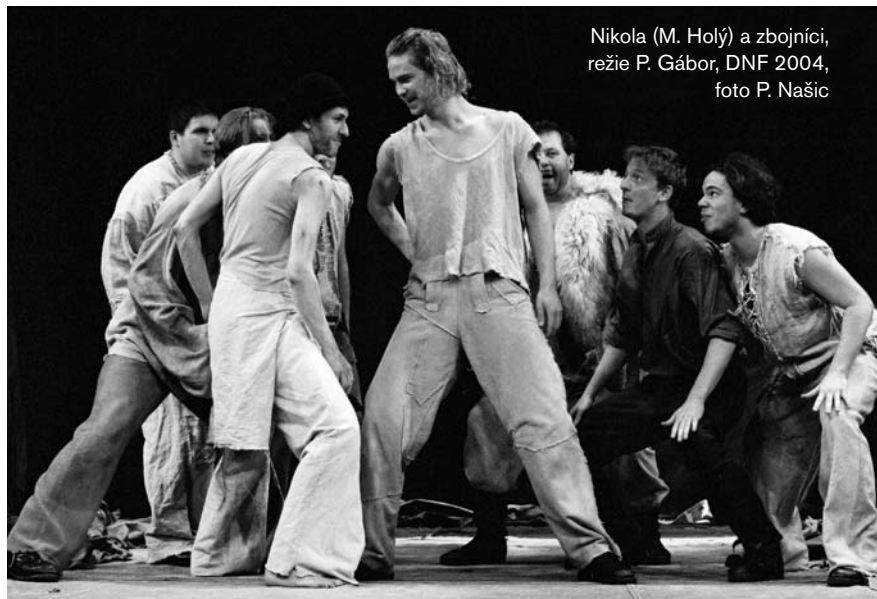
Miloš Štědroň, hudební vědec, skladatel, bohemista a univerzitní profesor jako sedmiletý viděl na jevišti *Její pastorkyni* a zúčastnil se slavné světové premiéry *Osudu* Leoše Janáčka v roce 1958. Hudba Leoše Janáčka ho okouzila natolik, že se jí věnuje celý život, své badatelské poznatky shrnul v rozsáhlé monografii *Leoš Janáček a hudba 20. století*. Další významný mezník jeho života se vztahuje k založení Divadla na provázku, u jehož zrodu na konci 60. let stál i Miloš Štědroň. Spolupracoval s režiséry Peterem Scherhauerem, Zdeňkem Pospíšilem a Evou Tálskou, napsal hudbu k desítkám inscenací, z nichž nejslavnější *Balada pro banditu* už dnes téměř zlidověla. Za přímo osudové označuje setkání s basklarinetistou Josefem Horákem a klavíristkou Emmou Kovárnovou – se souborem Due Boemi di Praga spolupracuje téměř čtyřicet let. V roce 1963 se potkal s kapelníkem Gustavem Bromem a s Brněnským rozhlasovým orchestrem lidových nástrojů – pro oba orchestry složil a upravil desítky skladeb, spolupracuje také se souborem Dama Dama, v posledních letech nechyběl téměř u žádných vydaných skladeb Ivy Bittové... V roce 1980 obdržel na mezinárodním festivalu v Santanderu cenu za hudbu k filmu *Balada pro banditu*.

Pro mě bylo divadlo oáza svobody...

„Díky Evě Tálské jsem se stal jedním ze zakládajících členů Provázku. Hlavně s ní jsem na počátku spolupracoval. Znal jsem ji už jako studentku JAMU, byla v neuvěřitelně silném ročníku s Peterem Scherhauserem, Zdeňkem Pospíšilem a Pavlem Hradilem. Objednala si u mě padesát čísel a pak řekla, že takhle to dělat nebude a chtěla dalších padesát. To bylo u *Markéty Lazarové*, ale nelituju, díky tomu mám dvě opery. Ona byla jedinečná i v tom, jak uměla zacházet s herečkami, jak pro ně vždy našla to podstatné. Scherhauser i Pospíšil byli báječní režiséři, ale mysleli si, že ženská je krásný předmět na jevišti, který se má svlékat a oblékat. Tálská byla velký lyrik, a tak dělala muzické inscenace a pro ně objevila Dášu Bláhovou, Janderovou, Ivu Bittovou, Moniku Maláčovou a dala jim úžasné příležitosti.

V *Baladě pro banditu*, když Nikola umírá, zní stará lidovka *Kamarádi moji, tu mě nenechejte*, a to já pokaždé myslím na své kamarády, kteří tu už nejsou (pozn.: Zdeněk Pospíšil, Peter Scherhauser aj.). Pokud jde o Zdeňka Pospíšila, tak ten mě jako šéf – protože oni se v té šéfovské funkci střídali – oslovil, abych napsal hudbu ke *Commedii dell' arte*, ale to bylo až v roce 1973. Dávno potom, co jsme podepsali zakládací manifest Provázku. Pospíšil se pak ozval až za rok a že by se mnou chtěl dělat novou inscenaci, která by se měla jmenovat *Šuhaj*. Mělo to být něco jako western a Zdeněk se pořád chtěl distancovat od té Olbrachtovy předlohy. Název se pak změnil a v roce 1975 měla *Balada pro banditu* premiéru. (...) Pospíšil byl vždy takový rychlý, prostě zosobněný neklid, a přestože býval na své okolí příšerně sprostý, měl v sobě také jakousi lyriku. Jeho hulákání a sprostárny jsme ale brali jako součást divadla. Po *Baladě* přišla *Pohádka máje* a zase jsem nepoznal, že je to od Uhdeho. To byly dva vrcholy, dva hity. Pak už vlastně následovala jeho emigrace, kde se mu nijak zvlášť nedařilo, Švýcarsko, které si vybral, nebylo pro režiséra zrovna nejlepší volba. Ale on tady už zřejmě nemohl být.“

(z rozhovoru s Milošem Štědrónem o Huse na provázku:
Cítil jsem se jako varhaník v Nitušce, úryvky)

Nikola (M. Holý) a zbojníci,
režie P. Gábor, DNF 2004,
foto P. Našic

V *Lidových novinách* v rozhovoru s J. Machalickou Miloš Štědroň dodává: „Doba byla blbá a pro mě bylo divadlo oáza svobody, a proto jsem se ho držel. V divadle jsem se cítil svobodný – to je ostatně Scherhauserova věta, kterou jsem mu zhudebnil na jeho pohřeb v roce 1999. Nedávno Mirek Donutil někde vzpomínal, jak jsme dělali *Baladu pro banditu* a že jsme to dělali jako hru o svobodě. No, já to až tak nevidím, tenkrát Donutil hlavně myslel na to, kde by sbalil nějakou babu. Samozřejmě že jsme tenkrát byli v opozici a že se nám spousta věcí hnusila.“

Renesanční osobnost Miloše Štědróně jsem měla to štěstí zažít jako studentka JAMU, kde každého okouznil svým zápallem pro Janáčka a svými bonmoty vztahujícími se k probírané látce a k divadlu. Když jsem chystala program pro *Pohádku máje* v Národním divadle v Brně, zaujala ho moje reportáž z krajiny *Pohádky máje*, Ostrovačic a okolí, v níž lidé vzpomínali na Ríšu (Viléma Mrštíka a jeho velkou lásku). Na jejím základě mě oslovil na ulici, že by se mnou chtěl napsat taoistickou operu. Uskutečnili jsme několik bouřlivých schůzek a s úsměvem musím konstatovat, že na nás zmíněná opera čeká v šuplíku – zatím nenapsána...

Vlevo nahoře Eržika (T. Bebarová) a Kubeš (D. Viktora), pod nimi Derbak (F. Večeřa), Velitel četníků (S. Šárský), Četníci (L. Olma a D. Punčochář); vpravo nahoře Nikola (P. Nečas), Jura (V. Polák), vpravo dole Nikola (P. Nečas), Mageri (J. Filip), režie P. Gábor, NDM 1996, foto J. Hradil

Eržika (T. Bebarová), Nikola (P. Nečas), režie P. Gábor, NDM 1996,
foto J. Hradil

Proměny Balady v čase

Muzikál, který jako první v devadesátých letech úspěšně převedlo na jiné než „provázkovské“ jeviště právě Národní divadlo moravskoslezské v režii Petera Gábora, se vrací do Divadla Jiřího Myrona. Není to ale návrat sentimentální a věrný. Peter Gábor se nezhlíží ve své původní slavné režii a chce kráčet nepopsanými zbojnickými stezkami. V novém hereckém obsazení, nové scéně a kostýmech, v novém hudebním aranžmá vznikla nová vize, se kterou se pokusí oslovit nové diváky. Srovnávání s první „ostravskou Baladou“ se asi nevyhne, ale jak sám říká, nelze dvakrát vstoupit do stejné řeky, a ani jeho samotného by co nejméně šlo remake režirovat nebavilo.

Příběh *Balady pro banditu* a dramaturgické výklady v něm skryté se od svého vzniku také chtě nechtě proměnily. Z doby cenzury, porušování zkamenělého systému, trampských protestsongů a dlouhých vlasů z 60. a 70. let zbyl víceméně symbolický příběh přátelství, zrady a lásky. Třaskavá kotlina národností a neustálé výměny „pánů“ na Podkarpatské Rusi, tak jak ji ve svém románu působivě zaznamenal Ivan Olbracht, ale žije dál. Na šachovnici mocenských zájmů se mnohé krajiny ocitají stále znovu a znovu ve střetu s oficiální vládou tzv. pořádku a reagují zbojnickými výpady proti ní. Lidé všude na světě chtějí přežít a uhájit si své zájmy. A i když to československá vláda a její četníci mysleli možná na Ukrajině dobře, neporozuměli zcela duši divokého kraje, kde žije ještě Bůh.

Nikola Šuhaj, Ondráš, Jánošík – historické postavy z neuvěřitelných příběhů, které se v mnohém opírají o realie, nám ožívují písně od ohňů na poloninách. Jejich kouzlo se časem nevytratilo, protože smysl vyprávění tkví v jediném: vše, co se stalo, děje se i nyní a stane se zas. Peter Gábor ke svému návratu k inscenování *Balady pro banditu* poznamenává:

„Můj návrat je určité způsobený aj mojim veľmi silným vzťahom a láskou k poézii a k poetickému divadelnému jazyku. Milujem slovenskú i českú ľudovú slovesnosť, zvlášť balady, v ktorých sú zakódované mnohé svedectvá ľudovej pravdy. A z času na čas si ich pripomenúť znamená pre mňa návrat ku koreňom, tam daleko niekde, kde sa rodila naša národná identita či typické rysy charakteru našich predchodcov. Baladické príbehy sú pre mňa veľkou očišťou od zložitosti vnímania dnešného sveta. Láska v nich je skutočnou láskou, nič sa v nej neodpúšťa, a vie doviest milencov k mimoriadne vášnivým

Veliteľ četníků (P. Nečas), Bouda (P. Veselý), režie P. Gábor, DNF 2004, foto P. Našic

Nikola (M. Holý), Jura (L. Pečenka), režie P. Gábor, DNF 2004, foto P. Našic

Eržika (M. Badinková), režie P. Gábor, DNF 2004, foto P. Našic

a častokrát až sebazničujúcim rozhodnutiam. Práve momenty ozajstnosti a mimoriadnej autenticity v rovine ľudských citov a charaktarov nás dokážu dodnes fascinovať a vzrušovať. Bohatý symbolický jazyk je zas silným impulzom pre rozvíjanie výrazného poetického gesta v réžii, scénografii, kostýme alebo choreografii.“

Nikola (I. Orozovič), Eržika (V. Lazorčáková), režie P. Gábor, NDM 2012,
foto R. Šťastný

Nikola (I. Orozovič), chór, režie P. Gábor, NDM 2012, foto R. Šťastný

Derbak (V. Polák), vlevo Derbaková (P. Kafková) a chór, režie P. Gábor,
NDM 2012, foto R. Šťastný

Socha Ivana Olbrachta v Koločavě

Olbrachtova cesta za Nikolou...

Krok první: Odmítám bolševizaci strany!

Ve dvacátých letech minulého století pracoval levicově orientovaný Olbracht jako redaktor Rudého práva. Snažil se aktivně působit i v politické sféře. Díky tomu se dostal do situace, kdy se ocitl v rozporu se zákony Československé republiky. Byl dokonce dvakrát krátce internován – nejprve roku 1926 ve Slezské Ostravě, poté v roce 1928 na Pankráci.

O rok později veřejně polemizoval se stranickým aparátem KSČ vedeným Klementem Gottwaldem. V tzv. Manifestu sedmi společně s Josefem Horou, Marií Majerovou, Helenou Malířovou, Stanislavem Kostkou Neumannem, Jaroslavem Seifertem a Vladislavem Vančurou odmítl „bolševizaci“ strany. „Nevytýkám dnešnímu vedení KSČ to, co chce, nýbrž *jak* to dělá,“ vysvětloval v dopise F. X. Šaldovi. 26. 3. 1929 byli všichni signatáři dokumentu vyloučeni z KSČ.

Krok druhý: Budu se věnovat jen literatuře!

Olbracht se tím dostal do problémů existenčního rázu. Byl mu znemožněn přístup na stránky komunistických periodik. Odmítl Šaldovu výzvu, aby se angažoval v socialistickém tisku. Negativně reagoval i na šéfredaktora Lidových novin K. Z. Klímu. Do skončení druhé světové války se živil jako spisovatel na volné noze. „Rozhodl jsem se věnovat jen literatuře. Nevstoupil jsem do žádného listu, po 16 let jsem nenapsal politický článek, kromě případu, kdy mě s. Bohumír Smetal vyzval, abych dal do Českého slova zprávu o stávce kasínských dřevorubců. (...) Sám sebe jsem nikdy za komunistu pokládati nepřestal.“ (Tvorba 20. 3. 1946)

Olbrachtovi se tímto rozhodnutím uvolnil prostor pro soustředěnou literární tvorbu. Dozvukem vězeňské zkušenosti byla ještě próza *Zamřížované zrcadlo* z roku 1930. Olbracht mohl začít propojovat novinářský žánr s výrazně beletrizujícími postupy.

Krok třetí: Země bez jména

Sedm reportáží nazvaných *Boj o kulturu na Podkarpatské Rusi* (srpen 1931, Literární noviny), poté knižně vydané články *Země bez jména* (1932) předcházely románu *Nikola Šuhaj loupežník* a povídkovému souboru *Golet v údolí*. Latentní národnostní i sociální napětí a ekonomické a ideologické rozdíly mezi postavami a celými skupi-

nami obyvatel jsou pro tato díla charakteristické. Podkarpatská Rus se někdy nazývala „československý Dálný východ“ nebo „nejzápadnější Orient“ (Antonín Hartl: Čeští spisovatelé a Podkarpatská Rus). Olbracht v reportážích kritizoval nevyřešené národnostní a ekonomické problémy, hodnotil roli místní inteligence v národnostním hnutí, popisoval život v Užhorodu i v menších městech, mentalitu Rusínů i Židů. Analyzoval zdejší jazykové spory, stav školství, literární produkci, porovnával důsledky politického a ekonomického působení Maďarů a Čechů v zemi. Při posuzování podkarpatské reality počátku třicátých let se odvolával k paragrafům saint-germainské smlouvy, která Československu oblast nejen přičkla, ale uložila mu i zavést citlivou správní a kulturní autonomii. Olbracht hodnotil více než desetileté české působení převážně jako kolonizační akt s mnoha zápornými dopady, z nichž za největší omyly pokládal násilnou čechizaci, záměrné utlumení výroby, peněžní a zbožní lichvu českých bank a legionářských družstev, uměle udržované jazykové zmatky. Prorokoval zesílený odpor vůči „českým pánům“ v blízké budoucnosti. „Ale dnes se ještě národní hnutí na Podkarpatsku daleko spíše podobá českému vlastenectví let šedesátých, s jeho živelností, nediferencovaností a často i naivností. Jde tu v první řadě o boj o jazyk a kulturu. (...) Diferenciace politická, sociální i kulturní přijdou teprve později.“

Olbrachtovy reportáže vyvolaly rozruch nejen mezi řadovým čtenářstvem, ale i v politických kruzích. O poměrech v Podkarpatsku navíc přinesl autentická svědectví na večerech Levé fronty a v době vrcholící hospodářské krize se velmi aktivně podílel na práci v Komitétu pro záchranu pracujícího lidu Podkarpatské Rusi.

„Mé články vzbudily hodně vzruchu. A v něm bylo hlavní otázkou, co vím a co nevím. Věděl jsem hodně, ale napsal jsem zlomek toho, poněvadž pravda sice zůstává pravdou, ale aby se stala pravdou oficiální, k tomu je třeba důkazů jednotlivci často nedostupných. A právě zapomenutý kraj, v němž jsem meškal, byl pravým eldorádem panských hrabivců. Zde se kradlo a lumpačilo v božském klidu a samozřejmě. Tady byla pravá loupežnická idyla. A sem přišlo individuum, aby ji rušilo.“

Zakarpatsko

Dům dřevorubce, okolí Koločavy

Krok čtvrtý: Setkání s pohanským bohem

Šuhajův osud musel Olbrachta zaujmout jako velmi neobvyklá a mimořádně atraktivní látka, vymykající se obvyklému námětovému rejstříku prvních desetiletí dvacátého století. Postava loupežníka, „jakéhosi Jánošíka těchto hor či nového ukrajinského Oleksy Dovbuše“, loupežnictví jako činnost vnímaná spíše v rámci mytologického světa lidové slovesnosti, mu nabízely možnost propojit život soudobé společnosti s mýty, reálie s atmosférou vzdálenou několik století. „*Strávil jsem na podkarpatské Verchovině dvě jara a dvě léta,*“ psal roku 1933.

„V těchto horách jsem poznal zemi, jaká již není druhá v Evropě a jaká patrně v době ne příliš dlouhé zmizí i z východu Československa: kraj, kde jsou posud pralesy s vlky, rysy a medvědy, kde ještě nebyl vynalezen pluh, kde se nic nekupuje, neprodává a vše se vyrábí doma... Zde žije posud pohanský bůh se vším svým průvodem víl, hadích králů, čarodějnic a bab jag...“

Ivan Olbracht se rozhodl „honit svůj román po poloninách“. Byl svědkem rodící se legendy o Nikolu Šuhajovi, který teprve deset let ležel v hrobě. Zpovídal jeho příbuzné. Nechtěl sem však vycestovat jako publicista. Před odjezdem vyslovil přání „bydlet v samotě u lesníka nebo rolníka, kde by mohl sbírat houby, lovit, chytat ryby a v klidu tvořit“.

Krok pátý: Z policejních archivů

Olbrachtovi známí, manželé Ustjanovičovi, jej seznámili s advokátem z Volového dr. J. Dudykevičem. Ten jako první obeznámil českého spisovatele s příběhem Nikoly Šuhaje a umožnil mu přístup k soudním aktům. V Koločavě bydlel Olbracht u židovského truhláře Pinchuse Glejzera.

„Netvrdím ovšem, že Nikola mého románu jest Nikola, jak žil (...), chci jen říci, že jsem do vlastního románu přejal velmi málo z legend o Šuhajovi a že vnější události probíhaly opravdu tak nebo skoro tak, jak je vylíčeno. (...) Co jsem svým románem chtěl? Mluvíte-li o literárním řemesle: napsati epickou knihu.“

Olbracht se později, po útocích za údajně zkreslené a falešné líčení příběhu četníků a zbojníků na Ukrajině, odvolával na zápisky ze soudních protokolů.

Přetiskl i pasáž vztahující se k vypálení Šuhajovy a Dračovy chýše. Komentoval i okolnosti milostného vztahu mezi strážmistrem Hrabou a Eržikou. Četník ji podle Eržičiny výpovědi nejprve znásilnil, pak za ní docházel a nakonec přislíbil, že existenčně zajistí i jejich očekávané dítě. Když se později začalo v Československu uvažovat o stáhnutí oceňovaného románu z prodeje, dodal: „Tot se rozumí, vyzývám prý k mordování četníků. Mé knihy čtou hlavně loupežní vrahové. A neopatrností ministerstva národní osvěty se stane, že se napřesrok počet četnických obětí zdvojnásobí.“

Krok šestý: Loupežníci

Už ve své reportáži *Loupežníci* popisuje Olbracht poutavě historii zbojnictví této oblasti. Připomíná osud bukovinského sedláka Muchy, žijícího dokonce už v 15. století; dále slavného Oleksy Dovbuše a jeho proradné milenky Dzvinky... Obdivuje se faktu, že zbojnictví na Podkarpatsku bylo živou skutečností, stále znovu oživovanou písněmi a legendami:

„Podkarpatský lid nemá národní tradice a nemá psaných dějin. (...) Ale hrdiny má. A mnohem půvabnější, než jsou ti v třmenech a s mečem po boku: loupežníky. Žijí ve vzpomínání, v jeho písních. (...) Kdo jsou tito loupežníci? Vždy kořistníci. Často lidé s nejasnými touhami politickými nebo sociálními, jako je má primitivní lid. Vždy postavy tragické. Neboť se nikdy svým metám ani nepřiblížili, nepřekročivše prvních počátků sbírání sil a organizace, které teprve činí z tlupy vojsko a z náčelníka vůdce. A vždy oběti. Neboť zahynuli rukou katovou, úkladem přátel, zradou milenčinou. Zákon v nich vidí zločince. Vzbouřence, jakých ve svém středu nebude trpět žádný společenský řád. Vrahy, žháře a lupiče.“

Socha Nikolaj Šuhaje v Koločavě

„Opravdu na tom tak tuze záleží, kdo Nikola Šuhaj byl a kdo nebyl? Když dovede při večerních ohních před kolibami na horách rozzpívat pasáčky?! Když dovede rozpovídat vypravěče o chvilkovosti všeho krásného na světě a o proroctvích, která zrazují?!“

(Ivan Olbracht)

Koločava a řeka Terebla

Magická realita

Je až podivuhodné, kolik toho mají společného legendární Ondráš (Ondřej Šebesta), Jura Jánošík a Nikola Šuhaj. Propojování reálií s magickými prvky je typické pro každý příběh nezranitelného zbojníka na počátku jeho cesty. Většinou na této křižovatce stojí čarodějnice (ta Ondrášova prý existovala, jmenovala se Háta a očarovala jeho valašku). Právě magický předmět (opasek, valaška, zelená větvička apod.) chrání dotyčného hrdinu na jeho krvavé cestě osudem. Stejně tak ho ale většinou díky nepozornosti smrt nakonec přelstí (Ondráš odloží svou čarovnou valašku kvůli tanci s dívkou, Nikola nikdy nebude zastřelen, ale ubit sekýrami). Zrada přítele nebo dívky také často figuruje ve vyprávění (Ondráše zradí jeho přítel Juráš pro odměnu, Nikolu „dostanou“ jeho přátelé, nikoliv četníci). Mrazivá podobnost se objevuje v životech Jánošíka a Ondráše, kteří se znali. Ve stejném roce utekli ke zbojníkům, stejný je i počet příslušníků obou tlup, jichž se stali vůdci, brzy po sobě také umírají. Podobně jako Nikola Šuhaj nezbojničili déle než dva roky, ale i to stačilo k tomu, aby se všichni stali legendami. Různé skutečnosti vyplouvají dnes na povrch studiím archivu v polském Těšíně, kde dodnes existují záznamy výsledků Ondrášových kumpánů. Policejní záznamy byly hlavním dokumentačním materiálem i pro Olbrachta...

Okolí Koločavy

„Ty, Šuhaji,“ řekl Němec, „už toho mám tady po krk. Nestřelil bys mě?“ Šuhaj jako ve snách zalíčil. Slyšel, jak ve velkých dálkách doznívá rána. „Co děláš, hovado?“ soplil kamarád, prohlížeje si čistou dlaň. „Neumíš střílet?“ Pak se Šuhaj náhle obrátil. Byl bledý, ale oči mu zářily a jeho hlas zněl velitelsky. „Teď ty! Do prsou.“ Duby opět zařičely výstřelem. Byl to jiný les než před chvílí. Slunce se již chýlilo k západu, ale on se rozzářil. Vrásky kůry byly jasnější, zeleň listů svěží a kroky se bořily do mechu jako nikdy před tím. Nepřítel byl daleko. Ale byl vůbec nějaký nepřítel? A byla nějaká válka? K večeru, když docházeli k zákopům, řekl Němec: „Copak ty tomu nesmyslu věříš?“

(Ivan Olbracht: *Nikola Šuhaj loupežník*)

„Je tu překrásně, lidé mě zahrnují materiálem, znám už celou rodinu loupežníka Šuhaje a hrdinka mého románu, vdova po něm, Eržika, už za mnou také přišla. Za půl hodiny sem přijede s koni jeho bratr Ivan Šuhaj a porazujeme spolu asi na tři dny na poloniny po Nikolových stopách a pak se chci k Ivanovi na několik dní přestěhovat,“ psal Olbracht Ottovi Girgalovi. (30. 7.)

V odpovědi na otázku redaktora *Českého slova* (18. 8.), co právě píše, svůj rozpracovaný román ještě více specifikoval:

„Můj román se jmenuje *Nikola Šuhaj loupežník*. Zdejší lid, utiskovaný po věky, touží ve své duši po odboji. A tak miluje v duchu i lidové mstitele individuální, opřiški, tj. zbojníky, což je třeba rozlišovati od obyčejných loupežníků. (...) Roku 1920 a 1921 na Verchovině vystoupil loupežník Nikola Šuhaj. Podle našich představ byl to zcela obyčejný loupežník, ale ne tak ve fantazii podkarpatoruského lidu. Při loňském zájezdu zastihl jsem postavu Šuhajovu ve stavu tvořící se legendy, tvořící se, to je to zajímavé... Prvek makbethovský a samsonovský se mísí se skutečností...“

Interiér školy

Jura: Nač myslíš, Nikolo?

Nikola: Jen tak. Je mně všeho líto. Podívej na ty hvězdy! Ty hvězdy tady budou a my tady nebudem.

Jura: A já ti závidím.

Nikola: Není co. Až budeš jako já, tak to pochopíš.
(zpívá) Bylo tu, není tu, havrani na plotu.
Bylo víno v sudě, teď tam voda bude.

Jura: Tak nemluv, Nikolo. Není konec.

Nikola: Co je to konec? Když tě dostanou, nebo když ti zbyla jenom jedna cesta? Já jsem to tak nechtěl. Pánbůh ví, kde se to zvrtilo. Možná když jsem utekl z vojny, nebo když jsem lezl za jednou blechatou děvkou.

(Milan Uhde: *Balada pro banditu*)

Nikola (I. Orozovič)

Zběh, pytlák, zloděj, rváč a hrdina

Ota Holub při psaní své populárně naučné práce *Věc: Nikola Šuhaj loupežník* (1983) líčí průběh akcí vedených k jeho konečnému odstranění.

Prvním z četnických velitelů, který se s kauzou Nikola Šuhaj seznámil, byl strážmistr Boček. Do stanice Nižná Koločava nastoupil na počátku roku 1920 a 16. 7. dostal hlášení o přepadení ovčáků Nikolou Šuhajem, synem Petra Ivana Šuhaje a mužem Eržiky Dračové.

Z notářských záznamů se Bočkovi podařilo zjistit, že se Nikola narodil 3. 4. 1898 v Nižní Koločavě, byl malého vzrůstu, avšak silné, ramenaté postavy. Měl bujné černé vlasy, nedlouhý zakroucený knír a usměvavou tvář, jak jeho charakteristiku později doplnili Bočkovi podřízení. Byl negramotný, od mládí s pověstí pytláka, zloděje a rváče. Uherské četnictvo ho evidovalo jako vojenského zběha od 85. uherského pluku. V zimě 1918 se dopustil s několika společníky menšího počtu krádeží a loupeží. Tato akta se však nedochovala.

Podle svědectví, která musela na racionálně uvažujícího zástupce moci působit úsměvně, byl Šuhaj obdařen nezranitelností. Strážmistr Boček nechal Šuhaje zatknout a vzhledem k tomu, že došlo k potyčce mezi ním a četníky, byl Nikola před deportací do Chustu uvázan řetězem k šicímu stroji. Průběh jeho útěku objasnila později Eržika, která uvedla, že třetího dne přišla s jídlom pro muže na četnickou stanici. Nikola ji nenápadně vyzval k přinesení větší finanční částky, což Eržika učinila. Zda úplatek strážmistr Hakl přijal, nevyzvěděl ani vojenský soud, a tak ho 26. 3. 1925 zprostil viny na základě nedostatku důkazů.

Nikola Šuhaj se od té doby ukrýval v horách a legendu o množství jeho činů podporovalo nejen vyprávění místních obyvatel, ale i pozdější novinové zprávy.

Lidové noviny z 19. 6. 1921 informovaly své čtenáře o velké tlupě, která byla vyzbrojena nejen puškami a pistolemi, ale měla mít k dispozici dokonce kulomety a ruční granáty. *Ruská niva* z 1. 9. 1921, tedy z doby již po Šuhajově smrti, přiřkla Nikolově skupině vraždy 50 až 100 lidí. Národní listy z 27. 9. 1923 počet obětí redukovaly na 30, ale provinění rozšířily na 100 loupežných přepadení. Střetnutí mezi Šuhajem a četnictvem se vyhrtilo zvláště po smrti četníka Kubína, ke které mělo dojít při jejich zcela náhodném setkání. Tehdy strážmistra Bočka vyměnil ve velení vrchní strážmistr Třeska, který

musel na základě doložitelných faktů konstatovat, že většinu přisuzovaných prohešků Nikola nespáchal. **Musel by mít křídla, aby stihl vraždit a přepadat na několika vzdálených místech současně.** Přesto se chustský oddíl přestrojený za Rusíny zapojil do prohledávání koločavských lesů a státní orgány vypsaly odměnu 3 000 korun na dopadení viníka, kterou židovská obec podpořila příslibem dalších 30 000 Kč. V červnu se situace vyhroutil natolik, že úřad informoval nadřízené orgány o „neudržitelnosti bezpečnostních poměrů“. Vedle Šuhaje se četníci potýkali s dalšími činy nových loupežníků, k nimž patřili i vojenský zběh Rošinec či lupič Buštin. Jen v tomto období bylo ohlášeno přes 23 vražd a přepadení, které nebylo možno přičítat jen na vrub bratří Šuhajů.

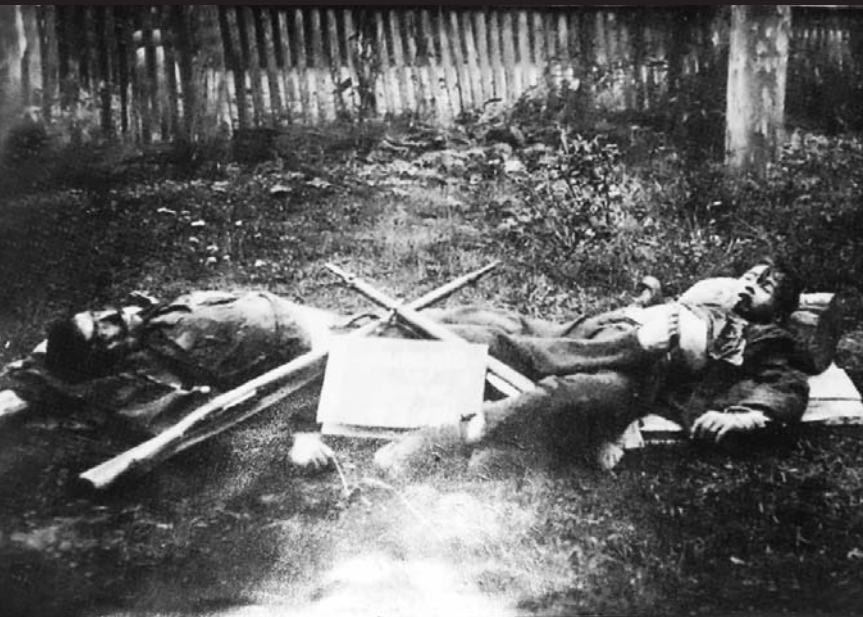
Zvýšený četnický tlak doléhající stále více na Šuhajovu rodinu vyřešili její členové útekem do Krasovských hor. **K Nikolovi se přidal mladší, tehdy šestnáctiletý bratr Jura.** Události pak nabraly rychlého spádu.

Posledními prokázanými činy bratrů Šuhajů bylo dne 15. 7. 1921 vypálení stavení Ivana Derbačka. Oprávněně ho podezřívali z donášení četníkům a dne 13. 8. 1921 jej zavraždili střelou do břicha. O tři dny později se stali sami Šuhajové oběťmi vražedného útoku svých bývalých kamarádů. Na Ministerstvo vnitra do Prahy byl odeslán z Chustu telegram tohoto znění: „Četnická hlídka ze stanice Nižná Koločava použila dne 16. 8. 1921 proti vrahu Nikolovi Šuhajovi a jeho bratru Jurovi střelné zbraně. Dotyční mrtví. Četnické oddělení.“ **Pitva však poukázala na skutečnosti, které uvedenou interpretaci vylučovaly.** Na tělech bratrů lékaři sice shledali velké množství střelných ran, ale na jejich lebkách lokalizovali několikacentimetrové sečné rány. Následující vyšetřování odhalilo, že Nikolovi přátelé, kteří mu občas přinášeli do lesů stravu, využili chvíle nesoustředěnosti bratrů a sekerami je napadli a zlikvidovali. Následné soudní řízení nejen s Šuhajovými vrahy, ale i s otcem Petrem Ivanem Šuhajem bylo ukončeno propuštěním všech obviněných.

V *Národních listech* z 27. 9. 1923 lze najít **výklad posledních událostí v podobě, která neměla daleko k uměleckému fabulování:** „Tři rusínští sedláci, hlídající dobytek na poli, byli pojednou překvapeni Šuhajem v průvodu dvou soudruhů. Vyzval je, aby ho následovali do lesa, kde je chtěl zastřelit. Sedláci se v zoufalství pustili s ním a jeho soudruhy do boje, v němž nebezpečný vůdce banditů padl...“

Hrob Nikolaj Šuhaje

V knize *Koločava* Stanislava Arževitina je řada archivních dokumentů. Jedna fotografie je ale výjimečná. Vidíme na ní dvě ubitá těla na nosítkách. Jedná se o Nikolů Šuhaje a jeho bratra Juru.

Konec... Vyřízeno!

Nikola byl klidný. Ne tak Jura. Měl zlé tušení. Měl skoro jistotu. Jako tehdy na jaře, když ho bůh lesů vedl přímou cestou na Zvorec k nemocnému bratrovi. Věřil nebezpečí. Bylo okolo a dotýkalo se každého centimetru jeho těla. A nečíchal-li je Nikola při vdechování, nepozoroval-li je na vůni vzduchu, necítil-li je v ostrém tlaku v krajíně břišního důlku, bylo na Jurovi, aby všechnu ostražitost vzal na sebe sám. Jeho oči a nervy byly stále na stráži. Jen vydržet! Jen neumdlít! Až odejdou, bude si možno odpočinout. Zítřka. Snad celý život. Jen dnes ne!

(...) „Nikolo, Nikolko, pojďme pryč!“ Byl to úpěnlivě netrpělivý hlas svéhlavého dítěte. Ale Jasinko rozevřel bisahy, svůj dvojité pytel, a vyňal z nich potraviny: bryndzu, cibuli, pšeničný židovský chléb a láhev lihu. (...) Tehdy se to stalo. Když se Nikola skláněl pro láhev u svých nohou, rázem svistla sekera a její ostří se zaseklo do hlavy, která mu vystavovala celý týl i téměř.

Jura vystřelil. Vyskočil.

Adam ho ze zadu chopil za ramena. Jasinko mu řal zepředu po hlavě. Ale jak se Jura vzpřičil a prohnul dozadu, chtěje se vyrvat Adamovi, ostří sekery hlavu nezasáhlo, škráblo jen čelo a řalo plnou silou do života. Objevily se vnitřnosti.

Jura vypálil ještě jednou. Vyrval se a s otevřeným životem prchal. Jasinko se shýbl po jeho pušce a na šest kroků ho střelil do zad. Jura padl. Chvilí se zmítal, drásaje kamení a hryže zemi.

Skočili k Nikolovi, odhodláni dobít ho, projeví-li známku života. Ale když ho obrátili naznak, viděli, že jeho oči již kalnějí.

Konec... Vyřízeno! běželo jim hlavami.

Vzduch páchl nahořklou vůní tlejícího lískového listí. Bylo velké ticho. Padal drobounký déšť. Adamovi divoce bubnovalo v spáncích.

(Ivan Olbracht: *Nikola Šuhaj loupežník*)

Eržika

Byl to prastarý strach tvorů před vším, co je neznámé a co je příliš blízko; z čeho tedy může vzejít smrt. Nikola se s ní přece scházel. Neboť jak žít bez Eržiky? Utíkala v noci otci a bratru Jurajovi a plížila se, chytrá jako lasice, tmou z chýše, obklopené četníky...

Je úžasně sladká! myslí si závodčí Svozil. Ze služební horlivosti se stala milostná potřeba. Chtěl se blýsknout před kamarády, a mlčí; chtěl přijít ke kapitánovi s bezpečnými zprávami o pobytu Šuhajově, a nestará se o něho. Je tak úžasně sladká! Miluje ho? Neví. A třebaže se snaží namlouvat si, že je to potěšení jen pro chvíli, trápí ho, že to neví. Sama nemluví (ach, ti zdejší lidé dovedou strašlivě mlčet o všem!), nemluví, když jí líbá a drtí ramena, nemluví, když je k ní něžný, a vynucuje-li z ní odpověď, říká klidně: „Mám tě ráda“, ale zní to tak, jako by pravila: „Mám ráda červené korálky.“ Ne, ani tak ne, poněvadž by jistě řekla: „Mám velmi ráda červené korálky.“ Kočka, kočka, kočka, která nikdy nemluví a vždy se dívá plně rozevřenýma očima, a člověk, hledě do nich, nikdy neví, co se děje za nimi. Kočka, která si myslí, co sama chce, která klidně přichází a klidně odchází, kdy se líbí jí.

„Nikolóóó, utíkej!“

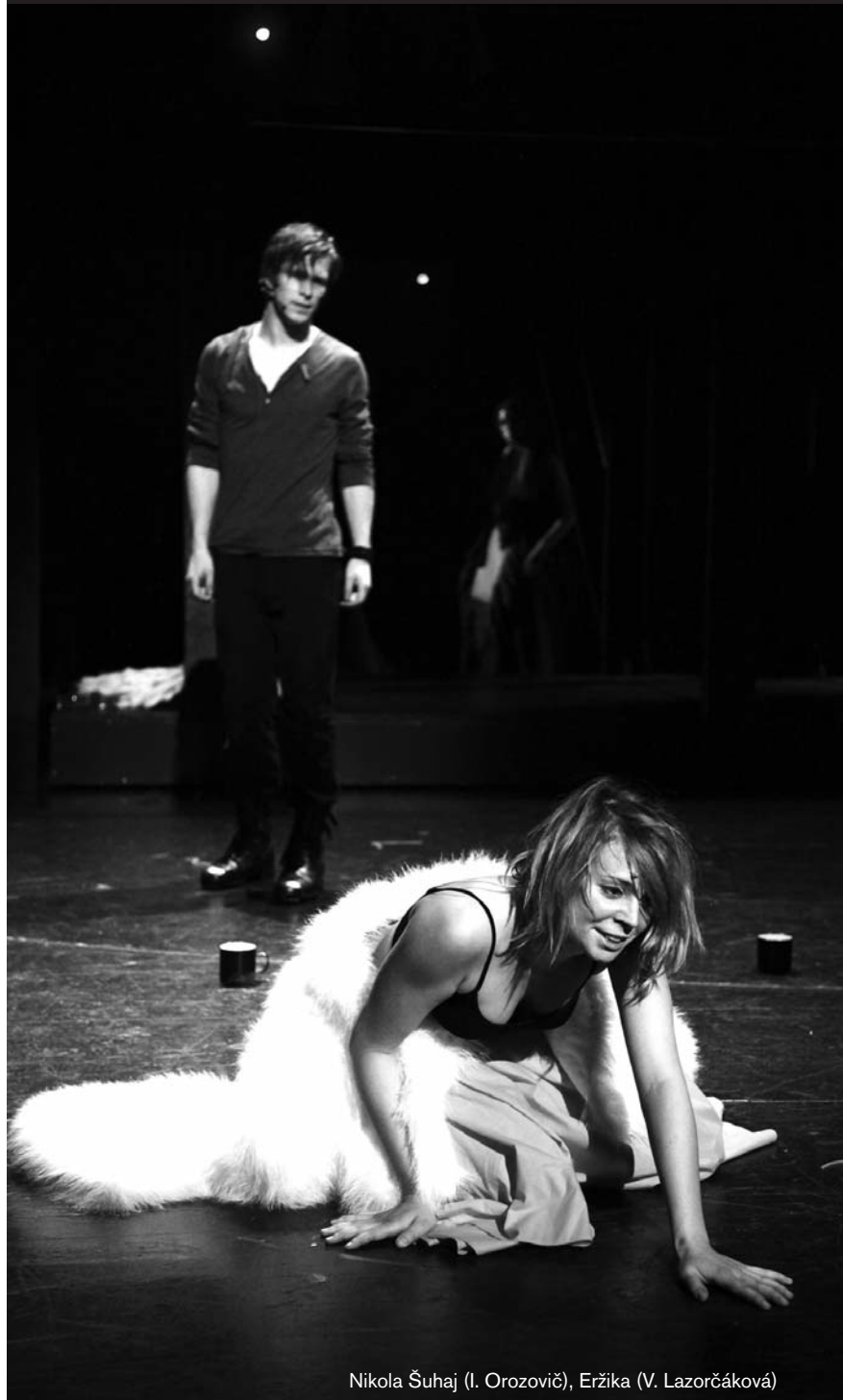
Sama se lekla zaléhajícího jekotu, který prorazil ticho.

Ještě viděla, jak se od stínu oborohu oddělily dvě lidské siluety. Pak jí něco skočilo na týl, nějaké údery ji srazily k zemi, něco jí zalehlo hlavu, vrážejíc jí drobný štěrk do čela a do nosu. Slyšela rány. Mnoho ran. Štěrk v obličejí ji velice bolel.

(Ivan Olbracht: *Nikola Šuhaj loupežník*)

K Eržice Dračové, opěvované ženě pronásledovaného Nikoly Šuhaje, který zemřel ve třidvaceti letech, patří ještě jeden dovětek. Když Ivan Olbracht pátral po místu posledního odpočinku bratrů Šuhajových, zjistil, že na neoznačenou, udusanou plochu na koločavském hřbitově nanosili lidé kamení a vztyčili v něm křížek. „Když jsem potkal Eržiku, řekl jsem jí: Podívej se, je-li to opravdu hrob Nikolův! A ona mi za několik dní potvrdila, že je to opravdu tak. A od těch dob – hrůza! – slavná Eržika, loupežnická milenka a statečná žena, za hezkých dnů, kdy je možno očekávat návštěvu turistů, tam stává, klopi v modlitbě oči, dělá smutné koutky u úst a vybírá korunky a dvacetihaléře. Oj, babo! Nevíš, že o tobě zpívají na poloninách písně?“

(1934)

Nikola Šuhaj (I. Orozovič), Eržika (V. Lazorčáková)

Cena pro Nikolu Šuhaje

Když v roce 1933 vyšel nejdříve v nakladatelství Sfinx a hned poté v Melantrichu Olbrachtův román, dočkal se Státní ceny za literaturu. Konkurence přitom byla obrovská. Komise se rozhodovala mezi *Hrou doopravdy* Richarda Weinera, *Hordubalem* Karla Čapka, *Tragickou duhou* Boženy Benešové, *Hlavním přelíčením* Karla Poláčka či *Zlatým oblakem* S. K. Neumanna. Porotci se nakonec vyjádřili ve prospěch Olbrachtovy prózy se zdůvodněním: „Román Olbrachtův objevuje novou oblast látkovou, spojuje šťastně mýtus s realitou, vytváří z nich novou skutečnost a zpodobuje ji básnickým jazykem sytým a čistým...“ (stálo v zápise z jednání poroty). Brzy se zvedla bouřlivá vlna emocí.

Četníci jsou rozhořčení!

Za zmínku stojí citování několika útoků, kterých se Olbrachtovi za jeho *Nikolu Šuhaje* dostalo:

Nikola Šuhaj na index!

– název článku *Lidových novin*, v nichž bylo oznámeno, že příslušný odbor ministerstva školství hodlá vydat oběžník s výzvou k ředitelům středních škol, aby román stáhli ze žákovských do profesorských knihoven, popř. uzavřeli na klíč do svých skříní. Odůvodnění: „Mluví se v něm neuctivě o představitelích státní moci“.

(Proti rozhodnutí, které skutečně vešlo v platnost, protestovala jak studentská obec, například Pražský spolek posluchačů filozofie, tak i spisovatelé. Jako komickou záležitost celou akci hodnotil K. J. Beneš. Upozorňoval na absurdnost situace, v níž jeden a týž úřad titul nejprve ocenil jako nejlepší knihu roku, aby ho zakrátko svým rozhodnutím degradoval.)

Olbracht vystavěl Šuhajovi pomník z kostí zavražděných!

– v červencovém *Venkově* byl Olbracht označen za člověka, který čerpal námět z hospodských povídaček, při konzumaci „pohárčiku horivky“, a jenž si vylévá svou rudou zlost na zástupcích státní správy.

Žaloba!

– zvažovalo se podání mnoha žalob na Ivana (!) Šuhaje pro nactiutrhaní a dokonce se chystal z řad četníků, kteří jsou prý v knize vylíčení jako ožralci a násilníci, trestní zákrok, „aby kniha byla vzata z knihkupeckého trhu, než bude projednána řada žalob proti Olbrachtovi.“ (*Četnický obzor* v článku *Olbrachtův Nikola Šuhaj loupežník kouzla zbavený*)

Olbracht mytizuje vraha!

– anonymní autor Olbrachtovi vytýkal nadnesenou a lživou mytizaci „vraha a lupiče“, odmítal jeho výklad o osvoboditeli „ujarmeného národa“, za mylný považoval v románu zachycený milostný vztah strážmistra Hrabala (Svozila) a Eržiky a svůj odpor doložil i hlasem místního člověka, s nímž krátce po vydání románu mluvil: „Pan Albrecht (tak tam totiž spisovatele nazývají!) naši ostudu roznáší ještě po světě!“

Četníci jsou rozhořčení!

– titulke v *Expresu*: „Jak jest známo, byla knize I. Olbrachta *Nikola Šuhaj* udělena ministerstvem školství státní cena. Kniha ideálně líčí postavu Nikoly Šuhaje, který zavraždil několik našich četníků!“

Četnická korespondence

– tento list připomíná, že „přiznání ceny v době, kdy 48 četníků bylo těmito individui sprovedeno ze světa, vzbudilo v řadách četnictva hluboké politování, a že se má za to, že udělení ceny stalo se patrně omylem.“

Policejní zákrok na Podkarpatsku!

– policejní razii vyvolala na Podkarpatské Rusi ukrajinská edice Olbrachtova románu *Razbijnyk Mykola Šuhaj*, který vyšel ve Lvově v nakladatelství Ivana Tyktora nákladem ukrajinské bibliotéky v roce 1934. „Závadnými pokládá policie některé odstavce a věty poznámek, v nichž se hodně mluví o Podkarpatsku jako o ukrajinském Zakarpatsku,“ jak referovaly Lidové noviny. Krajský soud v Chustu nakonec rozhodl v důsledku ohrožení paragrafů ústavy o úředním zabavení pozdržených svazků, zákazu jejich rozšiřování a nařídil i jejich fyzické zničení.

Hroby četníků zabitých Nikolou Šuhajem

Olbracht se hájí

Olbracht nevěřil, že by samotní četníci, pokud knihu opravdu důkladně a s porozuměním přečetli, proti němu právní cestou vystoupili. „Jsou to větší páni než četníci. Ti, kterým záleží mnoho na tom, aby nikdo nepronikl za turistické krásy Podkarpatska, aby země zůstala neznámou pevninou, o níž se nikdo nedoví, co se tam děje, aby zůstalo vše při starém a nikdo aby se neopovážil rušití přitmi, v němž se panstvu tak dobře žije.“

Skutečností bylo, že žádný z četníků, který by se mohl v některé z postav Olbrachtova románu poznat, nikdy žádný právní postih autora románu nevyžadoval. Olbracht ve své obhajobě dále pokračoval konstatováním práva spisovatele na volnou fabulaci, která sice nevyžadovala historickou přesnost, stejně tak mu neumožňovala přemrštěné překrucování dokumentárního základu.

Filmová zpracování Olbrachtových zakarpatských prací

Před druhou světovou válkou vznikl v roce 1934 film *Marijka nevěrnice*, který podle scénáře Karla Nového natočil režisér Vladislav Vančura (kamera Jaroslav Blažek a Václav Hanuš, hudba Bohuslav Martinů, orchestr Národního divadla řídil František Škvor).

Pikanteríí je, že **ve filmu *Marijka nevěrnice* si zahrál i Ivan Olbracht!** Jedná se však o tzv. „štěk“, hraje turistu, má na hlavě kapesníček zavázaný na čtyři rohy.

Film *Nikola Šuhaj* podle Olbrachtova románu vytvořil podle vlastního scénáře v roce 1947 Miroslav Josef Krňavský (kamera Karel Degl, hudba Jaroslav Křička, hráli Gustav Nezval, Lída Vostrčilová, Jiří Plachý, Saša Rašilov, Vladimír Salač, Jaroslav Vojta).

Roku 1977 vyrobil režisér Evžen Sokolovský pro Československou televizi televizní film *Nikola Šuhaj loupežník*, na jehož realizaci se podílel i scenáristicky.

V roce 1978 natočil podle námětu stejnojmenné divadelní hry Zdeňka Pospíšila (jenž kryl Milana Uhdeho) Vladimír Sís film *Balada pro banditu*. Na scénáři spolupracovali Vladimír Sís a Zdeněk Pospíšil (kamera Viktor Růžička, hudba Miloš Štědroň a Vlastimil Hála, hráli Miroslav Donutil, Iva Bittová, Blanka Rudová, František Derfler, Martin Havelka, Petr Maláč, Boleslav Polívka, Jiří Pecha, Pavel Nový). V období po listopadu 1989 vznikly dva projekty, které vycházely z knižní předlohy Olbrachtovy knihy *Golet v údolí*. Motivy z prvních dvou povídek *Zázrak s Julčou* a *Událost v mikve* propojil v roce 1995 Zeno Dostál, režisér a scenárista (spolupráce Jana Dudková), ve filmu *Golet v údolí* (kamera Juraj Šajmovič, hudba Luboš Fišer, hráli Ondřej Vetchý, Jan Hartl, Jiří Ornest, Mahulena Bočanová, Josef Kemr). Posledním realizovaným filmovým projektem se stal film z roku 1999, který scenáristka Jana Dudková napsala podle povídky *O smutných očích Hany Karadžičové* pro režiséra Karla Kachyňu (kamera Petr Hojda, hudba Petr Hapka, hráli Lada Jelínková, Miro Noga, Jiří Ornest, Táňa Fischerová, Hanuš Bor, Stanislav Zindulka).

Třináct písní, písniček a popěveků inspirovaných knihou Ivana Olbrachta složil a otextoval Petr Ulrych pro své album *Nikola Šuhaj loupežník*, které vydal Panton v roce 1974 (názpívali sourozenci Hana a Petr Ulrychovi, nahrál Orchestr zasloužilého umělce Gustava Broma a Cimbalová muzika BROLN s primášem Jindřichem Hovorkou).

V době Olbrachtově se kulminace zájmu o zakarpatskou látku projevila v těchto prozaických dílech: František Skácelík: *Oprášené listy*, Jaroslav Durych: *Kouzelná lampa*, Josef Spilka: *Ivanko z polonin*, Jan Vrba: *Duše na horách*, Zdeněk Matěj Kuděj: *Horalská republika*, Karel Čapek: *Hordubal*, Stanislav Kostka Neumann: *Enciány s Popa Ivana*, Jaroslav Zatloukal: *Vítr s polonin*, Vladislav Vančura: *Poslední soud*, Albert Londres: *Věčný Žid před cílem*, M. Bartha: *V zemi Chararů*, Vašek Káňa: *Zakarpatsko*.

Příběh Nikoly Šuhaje byl přeložen do 19 jazyků, a to nejen do ruštiny, ukrajinštiny a dalších jazyků bývalého Sovětského svazu, ale také například do němčiny, francouzštiny, angličtiny, švédštiny, italštiny, holandštiny, i čínštiny a hebrejštiny. Anna Štajerová, dcera Nikoly Šuhaje a Eržiky, zemřela v roce 2005. Ale i její čtyři dcery a syn dobře znají příběh svého dědečka. V roce 1997 se v Koločavě promítal film *Balada pro banditu*. Anna se prý nevěřičně dívala na Mirka Donutila a Ivu Bittovou v roli Eržiky, což okomentovala slovy, že maminka tak vůbec nevypadala. Na konci poděkovala Čechům, že na tatínka myslí.

V programu byly použity citace:

Ivan Olbracht: *Nikola Šuhaj loupežník*, Lidové noviny 2001

Natalie Tumarecová: *Příběh, který stále láká do Koločavy*

Kostel v Koločavě

Zakukala žežulice
zelenému háji:
Co že tě už nevídati,
Nikolo Šuhaji?

(píseň pasáčků z Podkarpatska)

PROFILY INSCENÁTORŮ

PETER GÁBOR

– režie

Syn herečky Adely Gáborové se narodil roku 1963. Nejprve vystudoval slovenštinu a hudební výchovu na Pedagogické fakultě v Nitře a poté činoherní režii na DAMU v Praze. Od té doby prošel řadou slovenských, českých i moravských divadel a má na kontě více než šedesát inscenací.

V letech 1992–1995 působil jako režisér v martinském divadle, kde inscenoval mimo jiné Schnitzlerův *Kolotoč*, Smočkovo *Podivné odpoledne dr. Zvonka Burkeho*; Anouilhoovu hru *Miláček Ornifle*; Hrabalovy – Krobotovy *Ostře sledované vlaky*; Bergerovy *Čtyři muchomůrky* a Veberův *Večer ptáků*. Od roku 1993 pravidelně spolupracuje s Národním divadlem moravskoslezským (*Tanec na konci léta*, *Ondina*, *Sex noci svatojánské*, *Kouzelník z Lublinu*, *Šakalí léta*, *Cabaret*, *Divadelní komedie*, *Balada pro banditu*). V letech 1995–1997 působil ve Středočeském divadle v Kladně (*Chudák manžel*, *Utrpení mladého Werthera*, *Čarovná rybí kostička*, *Marianniny rozmary*) a v letech 1997–2004 jako umělecký šéf v Moravském divadle v Olomouci (*Čas vlků*, *Mnoho povyku pro nic*, *Faust I. a II.*, *Král se baví*, *Mně zašlá léta vraťte*, *Dva kavalíři z Verony* a další). Úspěšně působil i na scéně Théâtre Molière v Paříži. Šéfoval Slovenskému komornímu divadlu v Martině, pravidelně hostuje v Městských divadlech pražských, ale jeho inscenace bylo možné zhlédnout například také v Západočeském divadle v Chebu (*Bouře*), v Jihočeském divadle v Českých Budějovicích (*Donaha!*), v Divadle Na Fidlovačce (*Balada pro banditu*) nebo v Divadle v Řeznické (*Zlomatka*). Pro operu NDM vytvořil inscenace *Fedora* a *Romeo a Julie*. V Komorní scéně Aréna v Ostravě můžete v současnosti zhlédnout jeho oceňovanou inscenaci *Blecha* s Janem Fišarem v jedné z hlavních rolí. Peter Gábor se v roce 2012 stal šéfem činohry Národního divadla moravskoslezského.

- Peter má rád pracovité herce, a dokonce i dramaturgy.

KLÁRA ŠPIČKOVÁ

– dramaturgie

Narodila se roku 1978 v Děčíně. Na gymnáziu Schola ludus získala třikrát po sobě cenu za nejlepší autorskou hru (*Divadelní festival soukromých škol*). S Karlem Tománkem založila *Rodinné divadlo Hlína*, kde inscenovali převážně její texty. Po přijetí na Divadelní fakultu JAMU (hlavní pedagogové – Václav Cejpek a Antonín Přidal) studovala obor divadelní dramaturgie spolu s televizní a rozhlasovou scénaristikou, hostovala v Národním divadle v Brně, režírovala inscenaci *Capocomico*, dramaturgovala v Divadle Polárka, s Petrem Michálkem napsala a natočila studentský film *Fara*, zpočátku spolupracovala hlavně s režisérem Janem Mikuláškem – *Klub sebevrahů* (dramatizace), *Yepeto*, později v Ostravě *Caligula*, *Herkules a Augiášův chlév*, *Fantom Morrisvillu* nebo *Královna Margot*. Tato hra, kterou napsala volně na motivy románu A. Dumase, byla později uvedena také v Divadle J. K. Tyla v Plzni.

Do Národního divadla moravskoslezského ji ještě jako studentku JAMU angažoval v r. 2002 šéf činohry Juraj Deák (spolupráce na *Krvavé svatbě*, *Mém boji* aj.). Pro něj vytvořila autorské libreto muzikálu *Carmen* (2003), který uvedli v Divadle Na Fidlovačce (v r. 2009 muzikál uvedlo divadlo v Uherském Hradišti). V NDM se od r. 2002 dramaturgicky či spouautorsky podílí na řadě činoherních inscenací (*Kouzelník z Lublinu*, *Cabaret*, *Molière*, *Fantom Morrisvillu*, *Maryša*, *Večer tříkrálový*, *Přelet nad kukačím hnízdem*, *Ostatní světy*, *Válka s Mloky*, *Amadeus*, *Cenci*, *Pygmalion*, *Kuřačky* aj.).

Pravidelně hostuje v Divadle Na Fidlovačce (muzikály: *Carmen*, *Balada pro banditu*, *Funny Girl*, *Millie*, *Hvězdy na vrbě* aj.), nebo hry: *Nevyléčitelní*, překlad *Nejlepší kamarádky*, *Stvoření světa*, s Pavlem Šimákem zde vytvořila jevištní adaptaci *Hostince U kamenného stolu* a řadu dalších inscenací. Spolupracuje také s Českou televizí.

- Klára má ráda dobré režiséry a kachnu na portském s rozmarýnem.

JAROSLAV MORAVČÍK

– choreografie

Přední slovenský choreograf a režisér se narodil roku 1961 ve Stráňavách u Žiliny. Absolvoval taneční konzervatoř a VŠMU v Bratislavě, obor choreografie. Svou profesionální dráhu začínal v SLUKu jako tanečník, brzy tu začal působit na postu choreografa, šéfa tance i jako předseda umělecké rady. Vytvořil zde osm celovečerních programů. Sedm let zastával post šéfa baletního souboru v rakouském Morbischu. Byl též zakladatelem a uměleckým šéfem US Sluka a stál i u zrodu Slovenského komorního baletu. Je držitelem několika prestižních ocenění za svou choreografickou i režijní tvorbu. Spolupracuje s mnoha profesionálními tanečními a divadelními soubory a jeho choreografie sa staly pilířem velkých zábavních programů sloveské i české televize a filmu. Momentálně pracuje jako umělec ve svobodném povolání a vede taneční skupinu Atašé, zaměřující se na produkci moderní akusticko-taneční show.

Choreografie Jaroslava Moravčíka nesou charakteristické znaky jeho tvorby: osobitý pohybový slovník, humor, neobyčejný smysl pro rytmus, dynamiku a taneční výraz. Ze všech jeho prací jmenujme: *Čarovné housle*, *Genesis*, *Zlatá muzika* (SLUK), *Maškarní bál*, *Hra o svaté Dorotě*, *Don Giovanni*, *Rusalka*, *Dcera pluku*, *Veselá vdova*, *Boris Godunov*, *Netopýr* (SND Bratislava), *Limonádový Joe*, *František z Assisi* (NS Bratislava), *Židovská noc*, *Rakouská noc*, *Německá noc*, *Italská noc*, *Pod cizí vlajkou* (Divadlo Aréna Bratislava), *Loukáček* (Bratislavské loutkové divadlo), *Od začátku* (Slovenský komorní balet), *High Life* (Divadlo Wüstenrot Bratislava), *Báthoryčka*, *Adam Šangala*, *Petr Pan*, *Bouřlivé výšiny*, *Divotvorný hrnec* (Divadlo A. Bagara Nitra), *Gypsy Roots*, *Vídeňská krev*, *Čarostřelec*, *Žebravý student* atd. V čínohře Národního divadla moravskoslezského vytvořil choreografie k inscenaci *Šakalí léta*, *Cabaret* a nejnověji k *Baladě pro banditu*.

- Jaro má rád lidi s fantazií a podlahu ze dřeva.

VLASTÍK ŠMÍDA

– hudební aranžmá

Klavírista Vlastimil Šmída je jeden z hlavních motorů jazzového dění na severu Moravy a bez diskuse i jeden z nejzajímavějších improvizátorů u nás. V současné době je členem několika jazzových formací, tvořených předními jazzovými interprety naší i zahraniční hudební scény. Je zakladatelem a kapelníkem mezinárodního jazzového big bandu B.O.B., spoluzakladatelem a členem dalších mezinárodních či domácích sestav, jako např. Plán B, FMQ, Lazaro Cruz kvintet a dalších, s kterými koncertuje v jazzových klubech nebo na domácích i mezinárodních jazzových či multižánrových festivalech. V minulosti spolupracoval s předními interprety mnoha žánrů (např. Borisem Urbánkem, Emilem Viklickým, kapelou Buty, Big Bandem Gustava Broma, Jamesem Morrisonem a mnoha dalšími), věnuje se rovněž skladatelské a aranžérské práci (např. pro Divadlo Petra Bezruče, Komorní scénu Aréna, NDM, Státní operu Praha), nahrávání (v Českém rozhlasu a České televizi) a také působí jako pedagog a korepetitor na Janáčkově konzervatoři a Gymnáziu, Lidové konzervatoři a Ostravské univerzitě.

- Vlastík má rád džus, zelený čaj, kávu, perrier s limetkou a nemá rád kuřáky. Někteřým to ale odpouští.

JIŘÍ ŠIMÁČEK

– hudební nastudování

Narodil se v roce 1946 v Duchcově. Vystudoval Státní konzervatoř v Ostravě (klarinet a klavír) a JAMU v Brně (klavír). V roce 1970 nastoupil na ostravskou konzervatoř, kde působí dodnes jako pedagog a koncertní doprovod. Nesčetněkrát se se svými studenty účastnil mezinárodních soutěží, kde mnohokrát získal ceny za klavírní doprovod.

Už v roce 1970 začal koncertně spolupracovat s operou i operetou Státního divadla v Ostravě (dnes NDM), doprovázel na zájezdech Vladimíra Menšíka a další umělce (například s pořadem *Křeslo pro hosta*). V roce 1970 se také poprvé spolupodílel na činoherní inscenaci (V. V. Štech: *Třetí zvonění*). Od té doby spolupracuje s menšími přestávkami s NDM pravidelně, od roku 1991 již kontinuálně. Mimo jiné se podílel na inscenacích *Šumař na střeše*, *Balada pro banditu*, *Muž z La Manchy*, *Krvavá svatba*, *Šakalí léta*, *Cabaret*. V činohře působí jako korepetitor a převládající měrou se podílí na pěveckém nastudování. Dlouhodobě spolupracoval také s Českou televizí, především s režisérem Zdeňkem Havlíčkem, na zábavní tvorbě.

- Jiří Šimáček má rád zeleného panáčka, cigárko, pivo U Radů a celou činohru.

JAN ŠTĚPÁNEK

– scénografie

V letech 1981–1992 žil v emigraci v Rakousku a Německé spolkové republice. Po návratu studoval (1992–1998) na pražské DAMU scénografii u profesorů Jana Duška a Jany Zbořilové. Jako scénický výtvarník spolupracoval s několika divadly už v době studií – např. v ústeckém Činoherním studiu na *Procitnutí jara* (režie Jiří Pokorný) nebo ve zlínském Městském divadle s režisérem J. A. Pitínským na inscenacích *Osm a půl / a půll* a *Její pastorkyňa*. Ve výčtu dalších jeho scénografií je nutné uvést mimo jiné *Žebráckou operu* v DISKu, výpravu Fišerovy opery *Lancelot* pro festival Janáčkovy Hukvaldy, dále *Otčinu* a *The Bandits* v Pražském komorním divadle, *Júdit* ve Zlíně, *Gazdinu robu* v Uherském Hradišti, operu *Šárka* v Plzni, *Parazity* v Činoherním studiu v Ústí nad Labem, několik výprav pro Divadlo Petra Bezruče v Ostravě (*Macbeth*, *Popcorn*, *Tatka střílí góly*, *Bezruč?!*, *Lakomec*), *Lakomce* v Mahenově divadle v Brně, *Blanche a Marii* v Divadle Na Zábradlí, *Debris* v Dejvickém divadle, *Náměstí bratří Mašínů* v hradeckém Klicperově divadle, *Bouří 2* a *Tvář v ohni* v brněnském HaDivadle aj. Věnuje se také volné tvorbě – své malby vystavoval např. v Chebu, Prostějově, Brně. S činohrou Národního divadla spolupracuje sice nepravidelně, ale již více než deset let. Byl scénografem divadelní adaptace Durychova *Bloudění*, *Maryši* bratří Mrštíků, dramaturgie Vančurovy *Markéty Lazarové* a divadelní adaptace Němcové *Babičky* (všechny v režii J. A. Pitínského), s režisérkou E. Eszenyi zde spolupracoval na Shakespearově *Večeru tříkrálovém*, s režisérem J. Nebeským na inscenacích Schillerovy hry *Úklady a láska* a Molièrova *Dona Juana* a s režisérem J. Pokorným na Tylových *Krvavých křtinách*. Je pedagogem JAMU v Brně, kde vede ateliér scénografie.

- Honza má rád pěkné ženy a klade důraz na intuitivní stránku světa.

KATARÍNA HOLKOVÁ

– kostýmy

Narodila se v Liptovském Mikuláši. Studovala paralelně oděvní design na VŠVU (1996–2002) a scénografii na VŠMU (1998–2005) v Bratislavě. Její divadelní diplomovou prací byla výprava k brazilské hře *Závěť psa aneb Hra o naši Milé Paní Soucitné* v režii Ondreje Spišáka. Od roku 2002 spolupracuje s režisérem Peterem Gáborem. Vytvářela kostýmy v Národním divadle moravskoslezském: *Komedie omylů* (2002), *Kouzelník z Lublinu* (2003), *Šakalí léta* (2005), *Cabaret* (2007), *Divadelní komedie* (2009). V Divadle Na Fidlovačce k inscenacím *Balada pro banditu* (2005), *Hvězdy na vrbě* (2010), v Dejvickém divadle v Praze *Love Story* (2005), v Západočeském divadle v Chebu *Bouří* (2005), v Jihočeském divadle v Českých Budějovicích muzikál *Donaha* (2007), v Komorní scéně Aréna v Ostravě *Play Strindberg* (2010), dále *Blechu* (2012), v Divadle ABC v Praze *Naše městečko* (2007), *Vše o mé matce* (2010) a *Sto roků samoty* (2011). Ve slovenských divadlech vytvořila kostýmy pro Divadlo Andreje Bagara v Nitře *Verejný nepriateľ* (2005) a *Búrlivé výšiny* (2006), pro Balet SND v Bratislavě *Sen noci svatojánskej* (2006), *Warhol* (2007), pro Štátne divadlo Košice *Chrobák v hlave* (2006), *Tom, Dick a Harry* (2010), *Tri v tom* (2012), pro Mestské divadlo Žilina *Dvaja šľachtici veronskí* (2009), Slovenské komorné divadlo Martin *Fajčenie je drina* (2008), *Terasa* (2009), *Radúz a Mahuliena* (2010) atd. Ve Slovenském národním divadle v Bratislavě oblékla herce v inscenaci *Konec hry a Oresteia*, obě dvě v režii Rastislava Balleka. Pro ostravské publikum vytvořila i kostýmy do opery *Fedora* a Gounodovy opery *Romeo a Julie*. *Baladu pro banditu* vidí dnes veselěji a barevněji nežli před osmi lety.

- Katarína má rada gýčiky, skoré rána, subkultúry a Bedřicha Skočdopole.

Jura Šuhaj (F. Březina), Nikola (I. Orozovič)

I v kuřárně se pracuje...

Morana (V. Forejťová), Kubeš (F. Strnad),
Eržika (V. Lazorčáková)

Balada pro banditu

Inscenační úprava Peter Gábor, Marek Pivovar, Klára Špičková

Osoby:

ERŽIKA
BABA
MARA
UHRÍN
EVA
NIKOLA ŠUHAJ
MORANA
DERBAK
DERBAKOVÁ
VELITEL ČETNÍKŮ
ČETNÍK DŮŘ
ČETNÍK SADÓ
ČETNÍK BOUDA
LAZAR MAGERI
STARÝ DRAČ
ANDREJ DRAČ
POŠMISTR
LACO TOTÍN
VAGERYČOVÁ
ROTMISTR KUBEŠ
JURA ŠUHAJ

Text hry je tištěn v inscenační úpravě.

1. Válka, snová vize Eržiky a ostatních

Eržika	Zabili, zabili chlapa z Koločavy. Řekněte hrobaři, kde je pochovaný.
Sbor	Bylo tu, není tu. Havrani na plotu. Bylo víno v sudě, teď tam voda bude. Není, není tu.
Eržika	Špatně ho zabili, špatně pochovali. Vlci ho pojedli, ptáci rozklovali.
Sbor	<i>(refrén)</i>
Eržika	Vítr ho roznesl po dalekém kraji. Havrani pro něho po poli krákají.
Sbor	<i>(refrén)</i>
Eržika	Kráká starý havran, krákat nepřestane, dokud v Koločavě živý chlap zůstane, živý chlap zůstane.
Sbor	Bylo tu, není tu. Havrani na plotu. Bylo víno v sudě, teď tam voda bude. Není, není tu.

2. Chalupa baby, čarodějnice a Morana

Baba	<i>(volá do tmy)</i> Maro! Evo!
Hlas Mary	Spíme, maminko!
Baba	Já ti dám, spíme. Mrchy vyválené. Který to byl, mluv?!
Eva	Žádný.
Baba	Tak ty, Maro. Který zbyl na tebe? No tak.
Mara	Jen jsme si povídali, přísahám.
Baba	Já jsem to slyšela. Každou noc. Hanba! Poslouchej, Uhríne, byl jsi s Marou, nebo s Evou?!
Uhrín	Jak to má člověk poznat? Blechy mají obě dvě.
Baba	Sám máš blechy. Jste tady týden a ještě jste se nemyli. Dobrá. Vezmeš si Maru. <i>(Nikolovi)</i> – A ty Evu.
Nikola	Když mě nepotká nic horšího.
Baba	Naopak. Budeš slavný. Žandáři se tě budou bát. A ty, Uhríne, zbohatneš.
Uhrín	Jestli nás nechytanou. Protože na to je ... <i>(naznačí pověšení)</i>
Baba	Hloupost. Žandáři se sem bojí. A zběhů jsou plné lesy. <i>(zaříká Nikolou)</i> – Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého, amen. Teď se tě nedotkne žádná střela. Ani z pušky, ani z pistole, ani z kulometu, ani z děla. Ale jestli mě ošidíš, třikrát...ne...

Morana Sedmkrát běda ti!

Morana, Eva
a Mara *(zpívají)* Tmavá nocka, tmavá,
pro chlapa je zrádná,
pro chlapa je zrádná,
zrádná noc.

A ta nejtmařejší,
ta je nejzrádnější,
ta je nejzrádnější,
zrádná noc.

3. Ráno

Uhrín Nikolo? Půjdem k holkám?

Nikola Ále.

Uhrín Bojíš se?

Nikola Bolí mě břicho.

Uhrín Z toho žrádla.

Nikola Hlavně z té svatby.

Uhrín Snad to nebereš vážně.

Nikola Já ne. Ale ta baba. Ještě nás udá.

Uhrín Zdrhneme.

Nikola Ty, Uhríne, když ráno lezla na půdu, koukal jsem jí pod sukně.

Uhrín Fuj!

Nikola Má tam cosi jako kozí ocas.

Uhrín Nějaká nemoc?

Nikola Žádná nemoc. Je to basorkáňa. Před ní neutečem.

Uhrín Co s ní?

Nikola Právě na to myslím.

Uhrín Něco bych věděl.

Nikola Já taky.

Uhrín *(zpívá)* Křížem krážem chodím,
nevidím nikoho,
křížem krážem chodím,
nevidím nikoho.

Nikola Někdo mě zabije,
nebo já někoho,
někdo mě zabije,
nebo já někoho.

Uhrín Hej, stará!

Baba Co chceš?

Uhrín Kamarádovi je špatně.

Baba Počkej, podívám se.

(přiblíží se, Nikola jí praští puškou, baba zařve)

Baba Ááá!

(padne na zem)

Sbor *(zpívá)* Z Kokavy, z Kokavy
chodníček krvavý.

Morana Nikolo Šuhaji, víš, že je psáno: Nezapíšeš?!

Nikola Kašlu na to! Když pánbůh stvořil války, oficíry a četníky, neměl nařídít takovou pitomost!

Sbor *(zpívá)* Lidi povídají,
že to z něčí hlavy.

Morana Boží zákony se musí dodržovat, ať z toho máte na zemi prospěch nebo škodu.

Nikola *(zpívá)* Není on krvavý,
kamarádi moji.
To jenom rozkvetly
vlčí máky v poli, v poli.

Nikola To znamená dát se chytit a v nejlepším případě zpátky na frontu. A proč?

Morana Kdo je dobrý, nesmí se tolik ptát.

Nikola A proč by vojáci, co je nahnali do světové války, měli být dobří? Proč?!?

Sbor *(zpívá)* Nebudem dobří, nebudem,
ať nás oderou na buben.
Až na nás budou bubnovat,
ještě jim budem trucovat.

Uhrín Nikolo, co je s tebou?

Nikola Nevím. Ale jsou věci mezi nebem a zemí. A čarodějnice taky jsou.

Uhrín Kam se schováš?

Nikola Kam asi?!

4. U řeky Suchary

(Morana, Nikola, potom Eržika)

Nikola *(zpívá)* Ani tak nehoří svíčka farářovi,
jako se bělají můj milé nohy,
jako se bělají můj milé nohy.

(šeptá) Eržiko.

Morana Nech ji.

Nikola Eržiko.

(zpívá) Ani tak nevoní kořalička sladká,
jako mně vonějí můj milé jabka,
jako mně vonějí můj milé jabka.

(šeptá) Eržiko!

Morana Prozradíš se.

Nikola Eržiko!

(zpívá) Ani tak nebolí rána do srdéčka,
jako mě bolela milé zahrádečka,
jako mě bolela milé zahrádečka.

(mluví) Eržiko!

Eržika Nikolo! Pustili tě?

Nikola Utekl jsem. Celou noc za tebou běžím, ptáčku.
Rybko moje!

Eržika Chytnou tě a zastřelí!

Nikola Ať.

(zpívá) Nepůjdu od tebe, má milá bělavá,
dokud má košilka nebude krvavá.

Košilka krvavá, rozsekaná hlava.
Nepůjdu od tebe, má milá bělavá.

A ta nejtmavější,
ta je nejzrádnější,
ta je nejzrádnější,
zrádná noc.

Eržika   Nikolo, cos byl pryč – měls někoho?

Nikola   Jen tebe. Ve spaní, na pochodu, pořád.

Morana   Lžeš, Nikolo.

Nikola   Mlč. Ona mě zná. Chodil jsem za ní každý večer.
Ví, že bez ženské nevydržím.

Morana   Odpustila by ti. Ale chtěla slyšet pravdu.

Nikola   Chtěla slyšet, co slyšela. Na co myslíš, Eržiko?

Eržika   Bojím se, Nikolko.

Nikola   *(obejme ji)*

(zpívá)   Na zelené louce šibeničky,
položila milá, holubička sivá
na ně ručky.

Copak sis, má milá, pomyslela,
když si svoje ručky na ty šibeničky
položila?

Eržika   *(zpívá)*   Řekla jsem si, milý,
sama sobě, že je s náma

Eržika a Nikola   ámen, že se nedostanem,
leda v hrobě, leda v hrobě.

Nikola   Eržiko, tvé rty chutnají po lesních jahodách.

Morana, Eva   *(zpívají)*   Tmavá nocka, tmavá,
a Mara   pro chlapa je zrádná,
                          pro chlapa je zrádná,
                          zrádná noc.

Eržika   *(polekaně)*   Žandáři!

Nikola   Nesmysl. Žandáři. Nikdo o mně neví.

Eržika   Hledají od chalupy k chalupě.

Nikola   Koločavští neřeknou. Pomstil bych se.

Eržika   Bojí se, když jdeš kolem! Ale když zaklepe četník,
mají strach zase z něho.

Velitel   *(volá zpovzdáli)*   Vzdejte se! Odhodte zbraň!

Nikola   Utíkej, Eržiko!

Eržika   Bez tebe ne.

Nikola   Nestřílejte! Nechte nás odejít.

Velitel   Střílejte mu po nohách.

(Závodčí, četník Sadó a četník Dörd vystřelí)

Nikola   *(dvakrát vystřelí, dva četníci padnou na zem,
Nikola s Eržikou utečou)*

Velitel   Stůj! Závodčí! Dördi!

Četník Dörd   Mám ji, pane veliteli.

(hudba)

Četník Sadó   *(pokleká k závodčímu)* Je po smrti, pane veliteli.

Velitel	Ten mizera střílí jako pánbůh.	Sbor	<i>(zpívá)</i>	Horní, Dolní Ořešany, kéž by pány pověšali. Nejprv pány úředníky, a pak jejich služebníky, potom paní úřednice, a pak jejich služebnice.
Nikola	<i>(zpívá)</i> Křížem krážem chodím, nevidím nikoho, někdo mě zabije, nebo já někoho.			
Velitel	Tohle mně zatraceně zaplatí!			

5. Náves v Koločavě

(Nikola, Derbak, Uhrín, pak Derbaková)

Derbak	Nikolo! Je mír! Vojáci jsou doma. Pojd' s náma.
Nikola	Nemám čas, Derbaku.
Derbak	Pojd'. U Herše Lenděla vymlátili krám. Teď je na řadě Mageri.
Uhrín	Prodal sto párů bot, co dostal pro nás.
Nikola	Četníci vás seberou.
Derbak	Rakouští utekli. A než sem Češi pošlou svoje, uděláme si pořádek sami.
Uhrín	Svět bude vypadat úplně jinak.
Nikola	Svět bude vždycky stejný.
Derbak	Nech ho, Uhríne, Nikola nedělá ve smečce.
Nikola	Máš pravdu, Derbaku. Sbohem. <i>(odchází)</i>
Derbaková	<i>(přiběhne)</i> Chlapi, Molnára už vypálili.
Derbak	Teď je na řadě Mageri. Když nic, aspoň se napijem.
Uhrín	Pojdme.

6. Mageriho hospoda

(Lazar Mageri, Derbak, Uhrín, ženy)

Lazar Mageri	<i>(uklání se)</i> Vítejte k nám, chlapci... a paní.
Derbak	Počkejte, Mageri, nevíte, jestli jdeme po dobrotě.
Mageri	To nevím, ale vím, že po právu. Umírali jste v zákopech a jiní kradli a bohatli. A teď umíráte zas a jiní zas bohatnou a kradou.
Uhrín	Správně.
Mageri	Je pravda, mám majetku víc než vy všichni dohromady, ale jen já vím, jak je mně kvůli tomu stydno. Jestli chcete, chlapci, sepíšeme listinu. Všechny pozemky dám obci. A jestli chcete zapálit můj dům, prosím, tady je oheň.
Uhrín	Nejsme žháři, Mageri. Kdo jedná poctivě, nemusí se bát.
Mageri	Děkuju, chlapci. Pojdte, co v domě najdete, je vaše.
Derbak	Pane Mageri, vy jste jiný než Lenděl. Starostu byste měl dělat vy.
Uhrín	Správně.

Mageri Veliká pocta, přátelé, veliká pocta. Ale ruku na srdce, já si ji nezasloužím. Jsem hospodský a překupník, a s čím kdo zachází, tím také schází.

Uhrín To je taky pravda.

Mageri Starostu by měl dělat člověk, co žije poctivě, přitom nemá majetek, je moudrý a ví, kam se hýbá svět. To je Derbak.

Uhrín Správně.

Derbak *(zpívá)* Nebudu orat ani set,
jenom si budu přemýšlet,
jak je to dobře jíst a spát,
pěkně se mít a nedělat.
V síni bych oral, v jizbě sel,
na peci mlátil, v peci mlel,
žena by řvala, já se smál,
v komíně vítr tancoval.

7. V Dračově chalupě

(Nikola, starý Drač, Andrej Drač, pak Eržika)

Nikola Strýčku Drači. Dejte mi Eržiku.

Andrej Drač Táto, mám ho vyhodit?

Nikola Zkus to.

Drač Počkej, Andreji. *(Nikolovi)* Uživíš ji?

Nikola Máme se rádi.

Drač Z toho chleba nenapečeš. Co ti dají vaši do základu?

Andrej Sami nic nemají.

Nikola A čím je to vina? Jejich?

Drač Máma je prý zase těhotná.

Andrej Už po čtrnácté.

Nikola Co to má společného s mou svatbou?

Drač Vy Šuhajové nemáte rozum. Počkej trochu, poznáš jiné a ona taky.

Nikola Už jsem poznal a jinou nechci.

Andrej Banditovi ji nedám.

Nikola Někdo se protloukal na vlastní pěst, někdo byl baba a sloužil císaři až do konce.

Andrej Poznáš, kdo je baba, až tě jednou zabiju.

Nikola Nebo já tebe.

Drač Nechte toho. Vidiš, Nikolo, jaký začátek, takový konec. Věř, nebylo by to ke štěstí.

Nikola Jestli mně Eržiku nedáte, vypálím vás.

Eržika *(příběhne)* Žandáři, žandáři! Zatýkají!

Sbor *(zpívá)* Tam v tom lese, v bukovině,
černý havran vodu pije,
černým křídlem si ji kalí,
že nám chlapce zavřít dalí.

8. Na četnické stanici

(Derbak, velitel, služba, pan Lazar Mageri)

Velitel Styďte se, Derbaku! Rozumný chlap, za války vyznamenan za zranění a zblázní se!

Derbak Nemůžu za to, pane veliteli. Nutili mě.

Velitel Ale jako starosta jste úřadoval.

Derbak Byl jsem opilý. Celé tři dny.

Velitel Však oni už vám to v Mukačevě spočítají. Tady udělejte tři křížky.

Derbak To je protokol? Přečtěte to. Prosím.

Velitel Stejně tomu nerozumíte. Služba!

Služba Rozkaz, pane veliteli.

Velitel Odvedte ho. Venku čeká Mageri.

Služba Rozkaz.

Sbor (*zpívá*) Budte zdraví, přemilení.
Těžko bylo ve vězení.
Zato teď nám musíš slíbit,
že chceš příště poslušný být.

Mageri (*vejde*) Dobrý den, pane veliteli. Blahopřeju.
Celá Koločava dala na modlení, aby vás tu nechali.

Velitel Počkejte, Mageri, počkejte! Opravdu jste schvaloval komunu a podstoupil jí dobrovolně pozemky?

Mageri Jakpak by ne, pane veliteli, jakpak by ne.

Velitel Vy jste se, Mageri, taky zbláznil?

Mageri Doufám, pane veliteli, že ne. Jen se mně chce žít, jenže jsem hloupý chlap. Nepoznám, kam se svět točí.

Velitel Takže když to vypadalo na komunu, byl jste s komunou. A teď, když to vypadá, že se vrátí staré časy, jste pro to a dokonce rád.

Mageri Zápis na mně vynutili, proto neplatí.

Velitel Výborně. Půjdete za svědka.

Mageri Nehněvejte se, pane veliteli, to nepůjdu.

Velitel Budete svědčit a hotovo!

Mageri Jsem zapomnětlivý, pane veliteli. Co si ve výčepu nezapišu, za půl hodiny nevím.

Velitel Jak chcete. Dosvědčí to Molnár a Lenděl.

Mageri Myslíte, pane veliteli?

Velitel Vy zatracená bando, tak vy budete držet proti zákonu?

Mageri Neurazte se, pane veliteli, ale páni přicházejí a odcházejí, kdežto lidi zůstanou. A já žiju z lidí. Když budu proti nim svědčit, začnou se opíjet u Grinberga nebo Lenděla a já budu tratit.

Velitel Patříte za mříže jeden jako druhý a já vás tam dostanu!

Mageri Vůle vaše, pane veliteli. Ale já být vámi, odpusťte mně tu drzost – nechám vězení až nakonec. Vždyť ona by s tím Derbakem byla řeč.

Velitel Už byla. Vyfasuje patnáct let.

Mageri Rozmyslete si to, pane veliteli. V Koločavě se každý třetí jmenuje Derbak. A vy chcete mít klidnou službu.

Velitel Víte, Mageri, co mně navrhujete?

Mageri Nejsme v klášteře, pane veliteli. Vy jste četník a já hospodský.

Velitel Všichni ti Derbakové nedají dohromady ani pětku.

Mageri Peníze nejsou všechno. Nejdůležitější je pořádek.

Velitel Ten si udržím i bez vás.

Mageri A co Šuhaj?

Velitel Zatím mu nemůžem nic dokázat.

Mageri Bez Derbaků to nedokázete nikdy.

Velitel Uvidíme.

Mageri Pane veliteli, Šuhaj je nepořádek. Když byli všichni na vojně, zběhl. Když se všichni bouřili, válel se s holkou. A když se pokořili, krade jako dřív. Chcete ho dostat za každou cenu. A Derbak, to je nízká cena.

Velitel Molnár a Lenděl na něho podají žalobu.

Mageri Mám s nimi promluvit?

Velitel Chraň bůh! A dost o tom! Jděte, vypadněte! Služba!

Služba Rozkaz, pane veliteli.

Velitel Pošlete sem Derbaka.

Služba Rozkaz.

Morana, Eva a Mara *(zpívají)* Tmavá nocka, tmavá, pro chlapa je zrádná, pro chlapa je zrádná, zrádná noc.

A ta nejtmařejší,
ta je nejzrádnější,
ta je nejzrádnější,
zrádná noc.

9. Noc za dědinou

(Eržika, Nikola, pak Derbak a Uhrín)

Nikola *(zpívá)* Nepovídej, milá, mamince, že jsem s tebou ležel v postýlce, pověz, ale pověz tátovi, ať ti kolébečku zhotoví.

(Eržika uteče)

Derbak Je nám zle. Do Maďarska na práci nemůžem a úroda byla mizerná.

Nikola Co má být?

Derbak Chlapi říkají: Jenom Nikola, ten si umí poradit.

Nikola Co tím myslíš?

Derbak Starý Drač si dá Eržiku dobře zaplatit, vid? Ale ty seženeš peníze na tři Eržiky, mám pravdu?

Nikola To je moje věc.

Derbak Kdybych měl to štěstí co ty, dám se na to taky.

Nikola Nikdo ti nebrání.

Derbak A co takhle zkusit to dohromady? Dokážem víc.

Nikola Stačí, co dokážu sám.

Derbak Škoda. Chlapů je dost.

Nikola Kteří?

Derbak Já, Uhrín!

Nikola Dobrou noc.

Derbak Chyba, Nikolo, že nám nevěříš. Kdo jde do něčeho z bídy, nezradí.

Nikola *(zpívá)* Kterýpak jste který,
kamarádi moji?
Jak my se sejdeme
v půlnoci na polí?

Nikola Mám teď jináčí starosti, Derbaku.

Derbak Víme. Eržika je bledá, každou chvíli se jí udělá špatně. Pašák! Tím víc budeš potřebovat peníze.

Sbor a Nikola Jak my se sejdeme,
když se nepoznáme?
Jak jen si v té noci
svoje ruce dáme?

Nikola Zítra vám řeknu.

10. V Dračově chalupě

(Starý Drač, Nikola, Eržika)

Drač Ty lumpel!

Nikola Nenadávejte, Drači. Už vám to nepomůže.

Drač Eržiko, je to pravda?

Eržika Je, táto.

Drač Půjdeš k bábě. Anebo k doktorovi.

Nikola Doktor, Drači, nedělá tyhle věci zadarmo.

Drač Mám dost peněz, abych nemusel dát dceru kriminálníkovi.

Nikola Lepší brát, než dávat, ne? Dvacet tisíc?

Drač Kašlu na ně.

Nikola Protože jsou ode mě, nebo že je to málo?!

Andrej Za to nekoupíš ani krávu.

Nikola Přinesu víc.

Eržika Prosím vás, tatínku!

Nikola Kolik? Sto?

Eržika Ježíšikriste, Nikolo!

Drač Tolik neseženeš.

Nikola Ptám se, jestli to stačí.

Drač Chytí tě a bude po svatbě.

Nikola	K vaší radosti. A jestli je přinesu?			Za pacholka loupežníka, loupežníků náčelníka, loupežníků náčelníka.
Drač	Až je uvidím.			
Nikola	Ale pro víno pošlete raději hned.	Eržika		Tam nahoře, na tom kopci, pěkný chlap tam trávu kosí, pěkný chlap tam trávu kosí.
Drač	Buď rád, že nepošlu pro četníky.			
Nikola	Děkuju za slovo, tatínku.			Kosí, kosí, nemá rosy, děvče mu tam vodu nosí, děvče mu tam vodu nosí.
	<i>(zpívá)</i> Tam u řeky na kraji chlapci se tam koupají, koupají, koupají, na děvčata volají, volají.			Donesla mu vína sklínku, ustlala mu v rozmarýnku, ustlala mu v rozmarýnku.
	<i>(začíná svatba)</i>			
Ženský sbor	Kdo tu řeku přeplave, ten to děvče dostane. Byl tam s nimi jeden chlap, on tu vodu přeplaval. A když doplul ke kraji, volal na ně ze skály:	Eržika a Sbor		Rosu měla, tu mu dala, by se kosa nezlámala, by se kosa nezlámala.
		Nikola		Nehněvej se, Eržiko. Musím.
		Eržika		Sedm neděl po svatbě nemá chlap večer ven, nebo se stane neštěstí.
Nikola	Dobře, chlapci, dobře je, dobře, chlapci, dobře je, už to děvče moje je.	Nikola		Musím k našim.
		Eržika		Půjdu s tebou.
Eržika	Pod javorem na tom poli oře děvče párem koní, oře děvče párem koní, když to pole dooralo, mamka na ni zavolala, mamka na ni zavolala.	Nikola		Je pozdě. Nesvědčí ti to.
		Eržika		Nikolo, ty nejdeš k rodičům.
		Nikola		Nech mě.
		Eržika		Slíbil, že toho necháš.
Morana, Eva a Mara	Dcero moje, spěchej domů, provdávám tě, nevím komu, provdávám tě, nevím komu.	Nikola		Jdu naposledy. Přísahám.

Eržika	To říkáš pořád. Nepustím tě!			Já je, smutná, musím práti, musím práti.
Nikola	A co dřevo na chalupu? Nemůžem do smrti bydlet u vašich.			Já je, smutná, musím práti, jen je nesmím rozvázati. Jednou jsem je rozvázala, hrozně jsem se polekala, polekala.
Eržika	Půjdeš pracovat.			Viděla jsem rukavičku, v rukavičce pravou ručku, na té ruce prsten zlatý, bratříčkovi z ruky sňatý, z ruky sňatý.
Nikola	Až postavíme. Sbohem.			Milý, milý, cos to dělal, žes mi bratra zabít nechal.
Eržika	S kým jdeš?			
Nikola	Sám.			
Eržika	A kde je Andrej?			
Nikola	Hlídám ho snad?			
Eržika	Odešel s tátovou puškou.			
Nikola	Možná pytláci.	Nikola	(zpívá)	Tma tam byla, neviděl jsem. Vítr foukal, neslyšel jsem, neslyšel jsem.
Eržika	Strašně tě nenávidí.			
Nikola	Nebojím se.	Eržika		Ježíšikriste!
Eržika	Ty, Nikolko, proč nemůžem žít jako jiní?			
Nikola	Budeme, ptáčku, uvidíš.			
Eržika	Chtěla bych už teď.			
Nikola	Jiní jsou jiní, rybičko, a já jsem já. Sbohem, brzy se vrátím. (odejde)			
Eržika	(zpívá) Večer zmizí, přijde ráno. Co mi nosí, všechno marno. Vždyť má zkrvácené šaty.			
				11. Noc za dědinou (Derbak, Uhrín)
		Uhrín		Řeklo se, že udeříš první!
		Derbak		Ale když jsem neudeřil, neměl se ten vůl Andrej do toho plést.
		Uhrín		Chyba je, že jsme ho neuklidili!
		Derbak		Jen ať tam leží. Četníci poznají Šuhajovu pušku a konec pátrání.
		Uhrín		A jestli se žandáři přeče jen budou ptát?

Derbak Nikde jsme nebyli. Spali jsme. Dobrou noc.
(odcházejí)

Morana Neutíkej, Derbaku. Pročpak jsi neudeřil?

Derbak Když jsem vypáčil pokladnu, tak mě napadlo, když Nikolu předáme četníkům, řekne nám velitel: Zaplatí pánbůh, ale z těch peněz neuvidíme ani halíř. A my přece peníze potřebujeme, ne?

Uhrín A potom?

Derbak Když jsem se podíval Nikolovi do obličeje, tak jsem najednou nemoh.

Nikola To ti mě bylo líto, nebo kvůli penězům?

Derbak Nevím. Možná to i to.

Uhrín Andrej pochopil, že neuděláš, co jsme si domluvili a rozhodl se, že to udělá sám.

Derbak Střílet nemě! Chtěli ho živého.

Uhrín A co tak vrátit ty peníze, Derbaku, a ke všemu se přiznat.

Derbak Teď už to nejde.

Uhrín Špatně to skončí.

Derbak Pane bože, smiluj se nade mnou.

Derbak a Sbor *(zpívají)* Ach Bože, přebože,
kdopak nám pomůže,
kdopak nám pomůže.
Když ty nepomůžeš,
nikdo nic nezmůže,
nikdo nic nezmůže.

Derbak Živ nás, Bože, živ nás,
v ten dnešní smutný čas.
Když nás neuživíš, půjdeme
všici krást.

Sbor Když nás neuživíš,
půjdeme všici krást.

12. Na četnické stanici

(Velitel, Derbak)

Velitel Tak dost, Derbaku!
Minulý pátek na Tereble přepadli dva maskovaní muži vůz, který jel na trh do Chustu. Ukradli patnáct tisíc korun a za dvacet tisíc zboží. V neděli tři bandité okradli na Mokrance českého inženýra R. o peníze, hodinky a triedr. O hodinu později byl přepaden notář z Německé Mokré a odpoledne u Sojmy sebrali paní okresní náčelníkové při koupání šperky a šaty. – Co vy na to?

Derbak Šuhaj je nedůvěřivý, pane veliteli. Všecko mně neříká. Dejte mně čas.

Velitel To říkáte pořád. A teď novinka: V noci na dnešek přepadli v Něgrovcí poštu. Sto padesát tisíc korun.

Derbak Že se nebojí pánaboha, banditi!

Velitel Správně. Na to musel mít aspoň půl tuctu chlapů.

Derbak Jestli se pustil do velkých věcí, tím spíš ho dostanete.

Velitel Na to můžete, Derbaku, vzít jed! Ale tentokrát na to půjdu jako četník, ne jako hokynář. Protože u pošty v Něgrovcí našli zastřeleného chlapa. A víte, kdo to byl? Šuhajův švagr. Naštěstí mám dva projektily

z Šuhajovy pušky. Vsadím krk, že mladého Drače má na svědomí taky on. Jakmile to v Chustu potvrdí, začne hon.

Tvoji kamarádi
za tebou budou stát.

Nikola *(zpívá)* Chytají mě chlapani
na těch našich lukách,
jenomže se bojí,
že mám pušku v rukách.

Derbak Nic jim to nepomůže, když ho nebudou mít živého.

Uhrín Jak to chceš zařídit?

Derbak Kéž by to, pane veliteli, dobře dopadlo.

Derbak Dali nám pušky. Výstřel v sebeobraně.

Velitel Proto jste tady, Derbaku. Dostanete pušky a budete ho nahánět.

14. Jinde v lese nad Koločavou

(Nikola, Velitel, četníci)

Velitel *(zpívá)* Neboj se, bratříčku,
nic se ti nesmí stát.
Tvoji kamarádi
za tebou budou stát.

Nikola *(zpívá)* Pročpak mě chytáte,
pročpak mě lapáte?
Či od pánaboha dovolení máte?

Velitel Chytnem ho, Derbaku. Živého! Aby nám všecko pěkně pověděl. Například, kdo s ním udělal něgrovskou poštu.

Sbor mužů Neboj se, bratříčku,
nic se ti nesmí stát.
Tvoji kamarádi
za tebou budou stát.

13. Les nad Koločavou

(Velitel, Derbak, Uhrín)

Uhrín Jestli ho dostanou, je to náš konec!

Velitel *(volá)* Vzdejte se, Šuhaji! Je to marné!

Derbak Nedostanou.

Nikola Chlapani, vraťte se, nebo budu střílet!

Uhrín Zatáhli celý les.

Velitel Vpřed, chlapi!

Derbak Nikola nic neprozradí.

Nikola Zpátky, nebo vás postřílím do jednoho!

Uhrín Oni se v tom vyznají.

Velitel Palte!

Četníci *(zpívají)* Neboj se, bratříčku,
nic se ti nesmí stát.

Nikola Tak dobře. Vy jste to chtěli.
(vystřelí, pak ještě několikrát prudce za sebou)

Velitel Palte!

(střelba, jeden z četníků klesá k zemi)

Četník Ježíšikriste, Nikolko, cos mně to udělal? Vždyť jsme spolu rostli. Chlapci, řekněte to našim.

(zpívá) Kamarádi moji,
bolejí mě nohy.
Já už dál nemůžu.
Jak jen si pomůžu?

Kamarádi moji,
tu mě nenechejte,
pod zelený javor
tam mě pochovejte.

Sbor Pod javor zelený,
do naší zahrádky,
kam chodí má milá
na bílé fialky,
kam chodí má milá
na bílé fialky.

15. Jinde v lese nad Koločavou

(Velitel četníků, četník Bouda, Nikola, Morana)

Velitel Bouda, řekněte chlapům, že dál nejdeme.

Četník Bouda Necháme ho běžet?

Velitel Vyřídím to sám.
(převléká se)

Morana Nikolko! Nikolko, pozor!

Nikola Co je?

Eva Jde sem nějaká bába.

Nikola Ať jde.

Mara Ty, Nikolko, radši ji zažeň!

Nikola Nejsem hajný.

(Velitel jde v převleku k Nikolovi)

Morana Nevěř nikomu, Nikolko!

Eva Les je plný četníků.

Mara Křikni, ať jde jinudy.

Nikola Pro mě za mě!
(volá) – Hej, vy tam! Stůjte!

Morana Vidíš. Neposlechla.

Nikola Je hluchá.

Eva Chodí jako chlap.

Nikola *(volá)* – Stůj, nebo střelím!

(Velitel skočí po Nikolovi, vyrazí mu pušku, udeří ho pěstí)

Velitel *(zápasí s Nikolou)* Ke mně, chlapi!

Morana Pozdě, Nikolko.

Sbor mužů *(svazují Nikolu a zpívají)* –
Dolů, ovce, dolů, dolů dolinami.
Na dobrého chlapa provaz usoukali.

Morana, Eva a Mara *(zpívají)* Provaz usoukali, pouta olověná.
Pustte mě, četníci, padám na kolena.
Bratříčku, četníku, už mě všechno bolí.

Četník Bouda Vždyť já bych tě pustil,
páni nedovolí!

16. Na četnické stanici

(*Nikola, četník Bouda, později Eržika*)

Nikola Ty, kamaráde, šedesát tisíc.

Četník Bouda (*kouří, dělá, že neslyší*)

Nikola Češi v tomhle kraji nezůstanou. Byli tady Němci, jsou pryč. Byli Maďaři, taky pryč... Rumuni, taky pryč. Za pár týdnů odejdete a nikdo se nezeptá, jak to bylo se Šuhajem.

Bouda Šedesát tisíc dohromady nedáš.
(*zhasí cigaretu*)
A vůbec, nech řečí!

Nikola Peníze potřebuje každý. I četník. Zítra za mnou přijde žena. A pozítří... budeš ve službě?

Bouda Možná budu, možná ne. Tobě už to může být jedno.

Nikola (*zpívá*) Milá moje, milá,
vyplat mě z vězení,
vyplat mě z vězení,
milá má.

Eržika (*zpívá*) Řekni si, můj milý,
co je zapotřebí,
co je zapotřebí,
milý můj.

Nikola Abys nemeškala,
šňůru kupovala,
šňůru kupovala,
má milá.

Eržika Milý, přemilený,
milý, přemilený,
chyť se této šňůry,
můj milý.

Nikola a Eržika

A jestli nestačí,
navaz moje vlasy.
Když jich není dosti,
nastav moje kosti.
Nastav moje líčka,
vyskoč na koníčka.
Zatoč ho dokola,
do našeho dvora.

17. Na četnické stanici

(*Velitel, Eržika, četník Bouda, Derbak*)

Velitel Krucinál, Bouda, kdo ho pustil?!?

Bouda Pane veliteli, uvolnil provazy, dostal se ke zbraním a vyskočil z okna.

Velitel Jenže vy jste měl službu, Bouda!

Bouda To je jedna věc, pane veliteli, ale úmysl druhá.

Velitel To doufám.

Velitel Tak mluvte, Šuhajová. Mluvte!

Eržika Nic nevím, pane veliteli.

Velitel Samozřejmě. Řezníkovi v Chustu jste prodala krávu. Za třicet tisíc, kde jsou peníze?

Eržika Měli jsme dluhy.

Velitel Ve stejnou dobu prodal krávu starý Šuhaj. Taky na dluhy?

Eržika Nevím.

Velitel Který den jste byla u muže ve Volovém?

Eržika Nevzpomínám si.

Velitel Znáte četnického aspiranta Boudu?

Eržika Nevím. Bylo jich tam plno.

Velitel Ale jen jednomu jste dala peníze. Kterému?

Eržika Nic nevím. Je mně špatně.

Velitel V kolikátém měsíci jste?

Eržika V druhém.

Velitel Máte štěstí, Šuhajová. – Služba!

Služba Rozkaz, pane veliteli!

Velitel Odvedte ji. Venku čeká Derbak.

Služba Rozkaz.

Derbak *(vstoupí)* Pochválen pán Ježíš Kristus.

Velitel S Kristempánem na mě, Derbaku, nechodte! Lhůta je šest týdnů. Do té doby bude Šuhaj zpátky.

Derbak Když on, pane veliteli, snad ani v Koločavě není.

Velitel Víme, že je tady někde, a vy to taky víte.

Derbak Vynasnažím se, pane veliteli. Ale záznaky nečekejte.

Velitel Podívejte se, Derbaku, jestli to do šesti týdnů nebude, budete sedět vy.

P ř e s t á v k a

18. Les při silnici do Chustu

(Nikola, Derbak, Danko, pak Pošmistr, Laco Totín, Lazar Mageri)

Nikola *(zpívá)* Pojdme, chlapci, pojdme krást, bude žrádlo, bude chlast!

Sbor muži Kdo se bojí, ať je doma, půjde ráno ovce pást.

Sbor ženy Jede forman dolinou, chlapi za ním krajinou. Stůj, formánku, nehýbej, vrané koně vypřahej!

Nikola *(s šátkem přes obličej)* Stůj! Kdo jede?

Pošmistr Pošta.

Nikola Zavřít oči a nehýbat se! Hotovo? Tak zpátky do vozu. *(Pošmistrovi)* – Jeď a neohlížej se, nebo uvidíš!

(Pošmistr odjíždí)

Sbor Jede forman dolinou, chlapi za ním krajinou. Stůj, formánku, nehýbej, vrané koně vypřahej!

Nikola Stůj! Kdo je?!

Totín Totín. Laco Totín z Horbu.

Nikola Pozdrav bůh, Laco!

Totín Nech mě, Nikolo. Jedu do Chustu. Dětem pro boty.

Nikola Kolik máš dětí?

Totín Sedm. Dost, vid'?

Nikola	A peněz taky? Kolik si vezeš?	Sbor	Tvrdá postel,
Totín	Sto korun.	Nikola	samý zlato!
Nikola	Za to sedm párů nedostaneš. Tady máš a kup jim dobré. <i>(dá Totínovi peníze)</i>	Derbak a Uhrín	tvrdá postel,
Totín	Zaplať bůh, Nikolo.	Nikola	samý zlato!
Nikola	Jeď a neohlížej se! A kdyby se četníci ptali, jestlis mě viděl, řekni pravdu.	Derbak a Uhrín	tvrdá postel.
Sbor	Jede forman dolinou, chlapi za ním krajinou. Stůj, formánku, nehýbej, vrané koně vypřehej!	Nikola	samý zlato! <i>(konec zpěvu)</i>
	<i>(Totín odjíždí)</i>	Derbak	Kostel, Nikolo, není pro nás.
Derbak	Stačí, ne?	Uhrín	Poznají, žes na to nebyl sám.
Nikola	Pro dnešek.	Nikola	No a? Krást a zabíjet na moje jméno, to jde? Kdo oddělal ty tři z Mukačeva?
Derbak	Co máš na zítřek, Nikolo?!	Uhrín	My ne.
Nikola	Tohle.	Derbak	Jestli si nevěříme, chlapci, pojďme od toho.
	<i>(zpívá)</i> Zazpívejme, chlapci, jednosvorně píseň o chustovském božím domě, o chustovském božím domě. Pánbůh tam má kvartýr samý zlato. Pojďme, kamarádi, pojďme na to.	Nikola	Nikdo vás nedrží. Ale četníkům dokážu, že i když kradu, nevraždím. A kdo bude dělat na můj účet, toho zabiju!
Derbak a Uhrín	Nechej, kamaráde, nechej kostel. ve vězení bývá tvrdá tvrdá postel.	Derbak	Nikolo, měl bys odejít. V Koločavě je horká zem. Nechytí tě, jak kradeš, chytí tě, jak kradené prodáváš.
		Nikola	Je tady Eržika. A přijde děcko.
		Danko	Ticho, někdo jede!
		Sbor ženy	<i>(zpěv)</i> Jede forman dolinou, chlapi za ním krajinou. Stůj formánku, nehýbej, vrané koně vypřehej!

Nikola Stůj!

Mageri Znáš mě, Nikolo?

Nikola Mageri!

Mageri *(s rukama nad hlavou)* Nic nevezu. Jedu za tebou.

Nikola Co mně chcete?

Mageri Podívej, chlapče, ty umíš věci kupovat, já prodávat. Dejme to dohromady.

Nikola Jste blázen?

Mageri Obchodník. – Můžu?
(připazí)
Je tady Derbak?

Uhrín Neznáme ho.

Mageri Škoda. Možná by ho zajímalo, že bych odkoupil těch třicet papírů.

Derbak Jakých papírů?

Mageri Z pošty v Něgrovcí. Suší je doma, protože se bojí, že četníci mají čísla bankovek. A bojí se právem. Jenže já se nebojím.

Derbak Co za to?

Mageri Padesát z každé stovky.

Derbak Lumpárna.

Mageri Riskuju jako ty... jako on. Musím na to sehnat člověka a dát mu tolik, aby si mohl taky sehnat člověka.

Nikola To je rozumná řeč, Mageri, a rozumná cena. Platí taky pro mě?

Mageri U věci je to horší. Ale že jsi to ty, platí.

Nikola A kdo mně za to ručí, že vás neposlali četníci?

Mageri Jako překupník v tom přece jedu s tebou.

Nikola Potřebuju záruku do prvního kšeftu.

Mageri Dobře. Jděte k Lendělovi. Zítra kupuje pět hektarů lesa. Vyzvedl ze záložny dvě stě tisíc.
(Nikolovi) – Říkám ti to před svědky. To je jasná spolovina. Stačí?

Nikola Stačí, Mageri. Nachystám peníze, věci a vzkázu.

Uhrín *(strhne si šátek)* Já taky.

Mageri *(hraný údiv)* Ale vždyť je to Uhrín!

Derbak *(strhne si šátek)* Já taky.

Mageri A Derbak! Těší mě, mládenci. Nebudete litovat. Spánembohem. A nezapomeňte na Lenděla.
(odjíždí)
Lenděli!

Nikola Tak co, chlapci? Vypadá to, že máme štěstí. Teď teprve se z Koločavy nehnu. A kostel v Chustu uděláme!

Morana *(zpívá)* Tmavá nocka, tmavá,
pro chlapa je zrádná,
pro chlapa je zrádná,
zrádná noc.

19. V Derbakově chalupě

(Derbak, Derbaková)

Derbak Oleno, spíš?

Derbaková Kdes byl?

Derbak Je se mnou zle, Oleno.

Derbaková Jdi ode mě. Nemůžu kořalku ani cítit.

Derbak Olenko, musíš mi pomoci. Jdou po mně ze všech stran.

Derbaková Jen si sežer, co sis nadrobil.

Derbak Oleno, ty se v tom vyznáš. Namíchej mi něco.

Derbaková Aby tě pánbůh nepotrestal, Derbaku! Máš děti!

Derbak Nechci to pro sebe, Oleno.

Derbaková Pro koho? Pro Nikolu?

Derbak Nejde to jinak, Olenko. Až ho najdou mrtvého, snad mně dají pokoj.

Derbaková Jestli na to přijdou, půjdeme sedět všichni.

Derbak Neboj se, už jsem to vymyslel.

Derbaková Že bych to dělala ráda, to ne.

Derbak A já ano? Všecko, co máme, máme od něho. Srdce mně může puknout, když na to pomyslím.

Derbaková Neřvi, vzbudíš děti! Ráno to připravím a potom pánbůh s náma.

Sbor *(zpěv)* My jsme dobří chlapci
srdce statečného,
proto se chráníme
jeden od druhého.

Jeden od druhého,
každý od každého.

Proto musíme být
srdce statečného.

20. Na četnické stanici

(Velitel, Derbak, Služba)

Velitel Šest neděl je pryč, Derbaku.

Derbak Šest neděl, pane veliteli, jsem ho neviděl.

Velitel A co kostel v Chustu?

Derbak Tam jsem nebyl.

Velitel Lžete! Chytili překupníka s kostelním zlatem. Udal vás. Služba!

Četník Rozkaz!

Derbak Pane veliteli! Než sleze sníh, vsadím se, že najdete Šuhajovy kosti na polonině. A kostelní zlato poblíž!

Velitel Do jara je daleko, Derbaku, jste zatčen!

Derbaková Ne!

Velitel Služba!

Služba Rozkaz, pane veliteli!

Velitel	A zatkněte Uhrína!
Služba	Rozkaz! <i>(hudební předěl „bouře“)</i>
21. U staré Vageryčové <i>(Morana, Vageryčová, Nikola)</i>	
Nikola	Hledám Vageryčovou.
Vageryčová	To jsem já. Co chceš?
Nikola	Prý umíte léčit. Mám otravu. Křeče. Přestávám vidět.
Vageryčová	Dobře, žes přišel. Proti jedu z lidské ruky vždycky něco připravím. Nasadili ti do břicha hady. Tohle vypij a hadi z tebe vyjdou.
Nikola	<i>(bere od ní plecháček, pije, vidí Moranu)</i> To znám. Já jsem u vás už jednou byl. Nebo ne?
Morana	Lidi chodí pořád dokola.
Vageryčová	Vypij všecko a budeš zdrav.
Morana, Eva a Mara	<i>(zpívají)</i> Tmavá nocka, tmavá, pro chlapa je zrádná, pro chlapa je zrádná, zrádná noc. A ta nejtmařejší, ta je nejzrádnější, ta je nejzrádnější, zrádná noc.

22. Na četnické stanici*(Velitel, rotmistr Kubeš)*

Velitel	Kubeš, na hovno, co?! Tohle je, Kubeš, zatracený kraj. Mageri! Povídám mu: Vy máte ale štěstí. Zrovna Lenděl, vaše největší konkurence, zrovna ten se musí položit. A on na to: „Říkal jsem mu, Šlojme, dej peníze do banky, jednou tě vykradou.“ Přitom se ten mizera tak šklebil, že bych ho nejradši dal sebrat.
Kubeš	Nejde mu nic přišít?
Velitel	Tady nejde nikomu nic přišít! Derbak a ta jeho banda mlčí, překupníci odvolali výpověď, prý jsme jim vyhrožovali. Nebo ty bankovky z Něgrovce. Hlídáme každý krám, každou putyku a stovky a tisícovky nám utíkají mezi prsty. Mají je stoleté báby a ty si samozřejmě nepamatujou, kde k nim přišly. Okradení nechtějí vypovídat. Prosím je: Lidičky, co se bojíte, vždyť ten Šuhaj není ďábel. Až ho dostanem, všecko se vám vrátí. Ale oni nic nechtějí, prý pánbůh dal, pánbůh vzal. Tady aby čert dělal žandára! Jó, Kubeš, jak jste se rozmyslel?
Kubeš	Já nevím, pane veliteli.
Velitel	Ale jděte, chlap jako hora! Krasavec! Aby si nenamluvil ženskou, co půl roku neviděla muže a neví, jestli ho vůbec ještě uvidí.
Kubeš	Nebude četníkovi věřit.
Velitel	Řekněte, že jste dal výpověď. A že si toho jejího spratka vezmete za vlastního. Kubeš, až se s váma vyspí, všecko nám poví. Tak co?
Kubeš	Mně se to moc nelíbí.

Velitel Já vím, není to podle zákona, ale na Koločavu se musí jinak, než myslí páni v Praze. Kubeš, když to vyjde, bude z vás důstojník.

Kubeš Tak dobře, pane veliteli. Já to zkusím.

Velitel Dobře, Kubeš. Odchod!

Eržika *(zpívá)* Chodí horou tři sta ovec.
Nebud', synku, jak tvůj otec.
Tvůj otec zná každou cestu,
kudy jezdí kupci k městu.
Mívá hlavu zarosenou
a šavličku zkrvavenou.

Sbor Jak to otec, jak to slyšel,
do ložnice za ní přišel.

Nikola Oblíkej si, ženo, šaty,
projedem se po souvrati.
Na tu louku, na zelenou,
pod tu hrušku rozpolcenou.

Sbor Klekni, ženo, na tu trávu,
tvůj milý ti setne hlavu.

Morana Milá šátek z hlavy sňala,
po větru ho odhodila.

Eržika Tu máš, synku, na památku,
jak ti otec stínal matku.

23. Šuhajova chalupa

(Kubeš, Eržika)

Kubeš Dobrý den, Eržiko. Vy se hněváte?

Eržika Neměl jste chodit.

Kubeš Studně potřebuje vyčistit.

Eržika Sousedí mě pomlouvají.

Kubeš *(zpívá)* Nepůjdu od tebe,
má milá bělavá,
dokud má košilka
nebude krvavá.

Kubeš Nevyhánějte mě, Eržiko. Jsem domácí člověk.
Co dělá malý?

Eržika Spí. Už jsem vám řekla, že o něm nic nevím, a kdy-
bych věděla, nepovím.

Kubeš Nejsem fízl.

Eržika Nevěřím.

Kubeš Dám výpověď, Eržiko. Mám odslouženo, pustí
mě... Ale musíte mně říct, jestli mě máte trochu
ráda.

Eržika Neřeknu.

Kubeš A co jestli se nebudu ptát? Jestli udělám, co by
na mém místě udělal každý?

Eržika Zlobila bych se. Moc.

Kubeš Vzkázala byste pro něho?

Eržika Poradím si sama.

Kubeš Košilka krvavá,
rozsekaná hlava.
Nepůjdu od tebe,
má milá bělavá.

24. U chalupy Tokarových ve Zvorci

(Nikola, Jura Šuhaj)

Jura Nikolo! Nikoló!

Nikola Juro! Jaks mě našel?

Jura Náhoda. Hledám tě celou zimu.

Nikola Co nového doma?

Jura Táta je v pořádku. A máma zase čeká.

Nikola A co žandáři?

Jura To víš, hledají, přepadají, bijou.

Nikola A Eržika? Chodí k ní někdo?

Jura Ty na ni pořád myslíš?

Nikola Něco jsem se ptal.

Jura Nikdo nechodí. A ty taky nechodí.

Nikola Teď nepůjdu. Jsem slabý. Vypadám hrozně, vid'?

Jura Co to bylo za nemoc?

Nikola Doktor říká, že tyfus, ale z nejhoršího už jsem venku.
Já si stejně myslím, že mě otrávil Derbaková.

Jura Nevěř Derbakovi, Nikolo. Byl u četníků jako doma.
Všichni říkají, že ho zavřeli jen tak. Něco na tebe
chystají.

Nikola Já se nebojím. A co ty? Půjdeš pracovat?

Jura Nech mě u sebe, Nikolo. Střílet umím a nikoho se
neleknou.

Nikola Jsi moc mladý.

Jura Vrátím jim to! Všecko, co nám udělali!

Nikola Teď zajdeš k Magerimu a tohle mu dáš. Eržika
musela prodat krávu, druhou jí dali do dražby. Ať
jí koupí nové a zatím je krmí. Že to s ním potom
vyrovnám. Až se vrátíš, řeknu ti, co dál.

Jura Nikolo, Eržika je čarodějnice.

Nikola Mlč! I kdyby byla. Je to moje žena a dala mě
děcko. Jestli jí někdo zkříví vlas, běda!

(zpívá) Jatelinka drobná
trávu převyšuje.
Ať se u mé milé
žádný nestavuje,
žádný nestavuje.

A když se zastaví,
ať ji nemiluje,
nebo se krvavé
polívky napije,
polívky napije.

Krvavá polívka,
ta je tuze horká.
Však ji navařila
moje milá holka,
moje milá holka.

25. U Šuhajovy chalupy

(Kubeš, Eržika, pak Morana)

Kubeš Eržiko! Takhle to dál nejde. Oba se trápíme a on je bůhvíkte. Zapomeň na něho.

Eržika Nemůžu.

Kubeš Jestli není mrtvý, myslíš, že je ti věrný?

Eržika Je chlap a já jenom ženská.

Kubeš Mám tě rád, Eržiko. Nech ho. Vezmu si tě a chlapce taky.

Eržika Zabil by nás.

Kubeš Nebo já jeho.

Eržika Jdi pryč, Pavle. Byla jsem u čarodějnice. Říkala, že kdo je se mnou, toho čeká smrt.

Kubeš Kdybych měl být bez tebe, tak smrt je lepší.
(obejme ji)

Kubeš a sbor (zpívají) Tam u řeky na kraji
chlapci se tam koupají.
Koupají, koupají,
na děvčata volají.

Kdo tu řeku přeplave,
ten to děvče dostane,
ten to děvče dostane.

Byl tam s nimi jeden chlap,
byl tam s nimi jeden chlap,
ten tu vodu přeplaval.
A když doplul ke kraji,
volal na ně ze skály:

Kubeš Dobře, chlapci, dobře je,
dobře, chlapci, dobře je,
už to děvče moje je,
už to děvče moje je.

Morana Tak se pochlubte, Kubeši! Spal jste s ní?

Kubeš Po tom nikomu nic není.

Eva Kde je Nikola?

Kubeš Ať je, kde chce!

Mara Snad nevěříš Eržice?

Kubeš Chce ode mě děcko. To není dost?

Nikola (zpívá) Ani tak nehoří svíčka farářovi,
jako se bělají můj milé nohy,
jako se bělají můj milé nohy.

Morana Milovat ji, Kubeši, stojí život.

Kubeš Ať.

Morana Eržiko, Eržiko, koho máš u sebe?

Eržika Koho chci.

Eva A toho druhého, toho nechceš?

Eržika Ticho, proboha!

Mara Koho s kým jsi vlastně podvedla?

Eržika Nikoho! Mám je ráda oba.

Eva Ale Nikolu víc.

Eržika	Nikola je svátek, a ten je jednou do roka. A Pavel... Pavel je všechno ostatní.	Eržika	Ne. Teď ne!
Morana	Takhle mluvit, Eržiko, je hřích.	Kubeš	Proč ne? Poslal jsem výpověď. Zítra ji má velitel na stole.
Eržika	Proč? Pánbůh stvořil všední dny i neděle!	Eržika	Mlč, pro Krista Ježíše, mlč!
Nikola	Eržiko! Rybko!	Kubeš	Co je s tebou?
Eržika	Nikolko! Věděla jsem, že přijdeš!	Eržika	Utíkej, utíkej pryč!
Nikola	Jsi sama, ptáčku?	Kubeš	On je tady, vid'? Kde je?
Eržika	Sama. Pojd'. Nebo nechceš?	Eržika	Není tady, přísahám. Není!
Nikola	Chci, panebože! Chci! <i>(Nikola obejmě Eržiku)</i>	Kubeš	<i>(připraví si pušku k výstřelu) – Vzdej se, Šuhaji! (rvačka, Nikola vystřelí, Kubeš se zhroutí na zem)</i>
Eržika	Počkej.	Sbor	<i>(zpívá)</i> Z Kokavy, z Kokavy chodníček krvavý. Lidé povídají, že to z něčí hlavy.
Nikola	Ty jsi divná, Eržiko. Takhles nikdy nelíbala. Mělas někoho?		
Eržika	Ticho! Poslouchej.		
Kubeš	<i>(venku) – Eržiko!</i>		
Eržika	Ježíšikriste, žandáři!	Velitel	<i>(odplivne si) – Další mrtví a chlap zase pryč!</i>
Kubeš	Eržiko, otevři!	Bouda	Pane veliteli, chlapi nejsou k udržení. Prý půjdou od chalupy k chalupě, všechno vypálí a muže seberou jako rukojmí.
Nikola	Takhle žandáři nevolají.		
Eržika	<i>(Nikolovi) – Počkej. Hned se vrátím. (jde vstříc Kubešovi)</i>	Velitel	Nesmysl. Kdo bude takhle mluvit, toho dám zavřít!
Kubeš	Miláčku! <i>(obejmě ji)</i>	Bouda	Rozkaz!

26. Na četnické stanici

(Velitel, četník Bouda, pak Eržika, Služba)

Velitel Šuhajová, máme ve zvyku jednat s ženskýma slušně. Ale jestli nám dobrovolně neřeknete, kde je váš muž, dostanem to z vás jinak.

Eržika Bít mě nesmíte. Čekám děcko!

Velitel Nelžete. S kým?

Eržika S Kubešem.

Bouda *(odplivne si)* – Děvka!

Eržika Ty! Před kým to pliješ, ty?! Když jsem ti donesla šedesát tisíc, tos neplil.

Bouda *(vrhne se na ni)* – Ty ludro!

Velitel Nechte ji, Bouda. Šuhajová, je to pravda?

Eržika Přisahám. Vzal ode mě šedesát tisíc.

Bouda Lže.

Eržika Vzal a pustil Nikolu.

Velitel Odpřisáhnete to před soudem?

Eržika Před kterým chcete.

Velitel *(unaveně, zdrceně)* – Ach bože, Bouda, odevzdejte zbraň. *(volá)* – Služba!

Služba *(vejde)* – Rozkaz, pane veliteli.

Velitel Četnický aspirant Bouda je zatčen. Přísná samovazba, ráno eskorta do Mukačeva.

Služba Rozkaz.

Bouda Nic mně nedokážete.

Velitel Odchod! A vy, Šuhajová, počkáte vedle. Doktor vás prohlídne. Pak uvidíme.

Eržika *(odchází)* – Stejně ho nedostanete.

Velitel Ven!

Eržika Nedostanete! Živého ne! *(odejde)*

Velitel Vypadněte!

Služba *(vejde)* – Pošta, pane veliteli.

Velitel Co je to?

Eržika Jako by to psal Kubeš.

Velitel Mrtví začínají korespondovat. Koneckonců proč ne! Tady je možné všecko.

Morana Copak, pane veliteli?

Velitel *(Moraně)* – Do výslužby!

(trhá dopis)

Nejlepší z mých chlapců chtěl do výslužby. A hned se mu to splnilo. Mně se zdá, že si taky zažádám.

Kubeš *(zpívá)* Kamarádi moji,
tu mě nenechte.
Pod zelený javor
tam mě pochovejte,
pod javor zelený
tam mě pochovejte.

Pod javor zelený,
do naší zahrádky,
kam chodí má milá na bílé fialky,
kam chodí má milá na bílé fialky.

Služba Pane veliteli, Mukačevo.

Velitel *(vezme telefon)* – Ano, pane generále. Diktuju: Rotmistr Kubeš Pavel. Ano, pane generále. Skvělý chlap, četník tělem i duší. Samozřejmě, že si zaslouží. Jaké vyznamenání? Za služební horlivost in memoriam. Ano, převezmu to za něho. Pokyny? Poslouchám, pane generále. Služba!

Služba Rozkaz, pane veliteli!

Velitel Pusťte Derbaka.

Sbor *(zpívá)* Stavěli, stavěli
šibeničky dvoje.
Vyber si, synečku,
vždyť jsou obě tvoje,
vždyť jsou obě tvoje.

Derbak *(zpívá)* Však já jsem nekradl,
jako jiní kradli.
Když mě chtěli věšet,
šibeničky spadly,
šibeničky spadly.

Sbor Zkusili ho věšet
na železný háček.

Sbor *(pokračuje)* Já jsem jim uletěl
jak do lesa ptáček,
já jsem jim uletěl
jak do lesa ptáček.

27. Mageriho hospoda

(Lazar Mageri, Derbak, Uhrín)

Mageri Konečně je napadlo, že když chtějí Nikolu, musí pustit vás.

Derbak Pro nedostatek důkazů, pane Mageri.

Uhrín A jak je tady?

Derbak Slyšeli jsme, že zle.

Mageri Bude ještě hůř. Zítra přijdou posily. Sbor četníků z Mukačeva. Ubytují je po chalupách, deset na jedno stavení. Se stravou a obsluhou.

Uhrín Banda mizerná!

Derbak To nevydřžeme ani týden.

Mageri S tím právě počítají. Tak prý to bude, dokud nedostanou Šuhaje. Ale je i druhá zpráva: Z Mukačeva vzkázali, že se spokojí s mrtvým.

Derbak Zabít Šuhaje nebo ho chytit, není to jedno?! Nikdo to nedokáže.

Mageri Zemská správa vypsala odměnu.

Derbak Kolik?

Mageri Deset tisíc.

Derbak K smíchu!

Mageri Ale Koločava k tomu devadesát tisíc přidá.

Uhrín Kde to vezmete, Mageri?

Mageri Moje věc – a starostova. Jestli četníci přivedou Koločavu na buben, bude to stát pětkrát tolik. Takže to vlastně přijde levně. A pro dva tři chlapy akorát. Co říkáte?

Derbak Rozmyslíme si to.

Mageri Není čas, Derbaku. Pozitří přitáhnou dva pluky z Užhorodu, pročesou lesy a dostanou ho, ale živého! – Tak co?

Uhrín Říkáte sto tisíc, pane Mageri?

Mageri Jako je bůh nade mnou.

Derbak Puška mu neublíží.

Uhrín Pan Mageri má pravdu!

Derbak *(vstane)* Stmívá se.

28. Koliba pod Sucharem

(Nikola, Jura, pak Derbak, Uhrín)

Morana *(zpívá)* Tmavá nocka, tmavá,
pro chlapa je zrádná,
pro chlapa je zrádná,
zrádná noc.

Jura Nač myslíš, Nikolo?

Nikola Jen tak. Je mně všeho líto.

Morana, Eva, Mara A ta nejtmavější,
ta je nejzrádnější,
ta je nejzrádnější,
zrádná noc.

Nikola Podívej, ty hvězdy! Ty hvězdy tady budou a my tady nebudem.

Jura A já ti závidím.

Nikola Není co. Až budeš jako já, tak to pochopíš.

(zpívá) Bylo tu, není tu,
havrani na plotu.
Bylo víno v sudě,
teď tam voda bude.

Jura Tak nemluv, Nikolo. Není konec.

Nikola Co je to konec? Když tě dostanou nebo když ti zbyde jenom jedna cesta? Já jsem to tak nechtěl. Pánbůh ví, kde se to zvtlo. Možná když jsem utekl z vojny nebo když jsem lezl za jednou blechatou děvkou.

Jura Za všechno může Eržika.

Nikola Ta? Nejmiň ze všech. Nebyl jsem pro ni dost dobrý. A přitom pro ni jedinou jsem chtěl být.

Jura Pro mě, Nikolo, jsi dobrý. Pro mě jsi chlap.

Nikola *(hořce se usměje)* – Děkuju. Stejně nevím, co to je. Možná jít svou cestou, ať vede, kam chce!

(zpívá) Řekněte mamce, pro Krista,
ať mi večeři nechystá.
Večeři ani snídani,
že už jsem zbitý, spoutaný.

Řekněte mamce, pro Krista,
ať mi pár košil přichystá.
Tu první tenkou, kmentovou,
tu druhou lněnou, bělavou.

V té první budu seděti,
v té druhé budu viseti.
Nevěšte vy mě na duby,
tam by mě snědli holubi.

Nechte mě viset na jedli,
kam chodí milá ke studni.
Až bude milá vodu brát,
krkavce může odehnat.

Ej, hešu, hešu, ptáčata!
Už je má hlava načatá.
Ej, hešu, hešu, krkavec,
že jsem byl dobrý mládenec.

Derbak *(vystoupí, mají sekery)* – Dobrý večer, Nikolo.

Nikola Co nám nesete?

Uhrín Nemáte hlad?

Jura A co ty sekery?

Derbak Byli jsme v oboře pro souše.

Nikola Tak si sedněte.

Derbak *(Jurovi, který je drží na mušce)* – A co ty, Juro?
Jako bys byl četník a chtěl nás odvést.

Jura Moc toho víte o četnících, Derbaku.

Derbak Však jsem seděl, zato ty a tvůj bratr ne.

Nikola K věci, Derbaku, kvůli jídlu jste nepřišli.

Derbak Mageri ti vzkazuje, že má pro tebe úkryt.
(na Juru) – A pro toho taky.

(pije)
Nenapiješ se?

Nikola *(napije se)*
Jaký úkryt?
(pije)

Derbak *(stoupne si vlevo od Jury)* – Dobrý.

Uhrín *(stoupne si vpravo od Jury)* – Bezpečný.

Derbak Takový.
(skočí po pijícím Nikolovi a udeří ho sekerou do hlavy)

Jura *(uskočí pozpátku, vystřelí, ale Uhrín mu srazí ruku a Derbak ho uhodí sekyrou. Tahají se s ním, až ho i Uhrín udeří sekerou. Jura padne na zem)*

Sbor a Morana *(zpěv)* Z Kokavy, z Kokavy
chodníček krvavý.
Lidi povídají,
že to z něčí hlavy.

29. Na četnické stanici

(Velitel, Derbak, pak Služba, Lazar Mageri)

Velitel Kde leží?

Derbak V kolibě pod Sucharem.

Velitel Kdo o tom ví?

Derbak Kromě nás a pana Mageriho nikdo.

Velitel Pustili vás, aby ho na vás chytli, a ne abyste ho oddělali.

Derbak	Zemská správa řekla: Živého nebo mrtvého.	Mageri	Čekal jsem to, pane veliteli. Ale je to směla. Koločava je poctivá a jestli nemůže dostat odměnu skutečný vrah, nedostane ji nikdo.
Velitel	Dobře, nechme toho. Kolik měl u sebe?		
Derbak	Osm tisíc, pane veliteli, a nějaké drobné.	Velitel	Šuhaje zastřelili četníci! Doktor potvrdil naši verzi.
Velitel	Jste lhář, Derbaku. Ti dva jsou v kolibě, ale sekerou je nikdo ani neškrábl.	Mageri	Protože ho máte v hrsti.
Derbak	<i>(lekne se)</i> – Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého!	Velitel	Jste drzý, Mageri!
Velitel	<i>(posměšně)</i> – Ámen. Mrtví samozřejmě jsou. Každý dostal čtyřikrát ráže devět pětadvacet. To jsou četnické opakovačky. Rozumíte, Derbaku?	Mageri	Spravedlivý, pane veliteli. Ať si pan doktor přivydělá, ať klidně bere chleba andělíčkářkám, ať vám podepisuje lejstra, ale naše chudá obec na to přece nebude doplácet!
Derbak	Ne, pane veliteli.	Velitel	Tak dobře. Vyplatíte odměnu těm dvěma.
Velitel	Tak poslyšte: Mohl bych vás zatknout. Lidi se už nebudou bát a vyšetřování půjde daleko líp. Určitě někdo dosvědčí, že jste kradli se Šuhajem. A proto: jestli ještě jednou uslyším, že ho zabil někdo jiný než četníci, bude zle!	Mageri	Aby vám ji za prvním rohem mohli odevzdat? Tak hloupí, pane veliteli, taky nejsme!
Derbak	Chápu, už o tom neuslyšíte.	Velitel	Poslyšte, Mageri, vy jste tu odměnu nemysleli vážně?
Velitel	Co jste mu sebrali, to si nechte. Za mlčení, mlčení. Jasně?	Mageri	A vy ano, pane veliteli? To by mě, na mou duši, mrzelo.
Derbak	Jasně, pane veliteli.	Velitel	Já vás dám, Mageri, přece jen sebrat! Ono se toho na vás najde dost a dost.
Velitel	A teď se seberte a táhněte! <i>(Derbak odchází)</i>	Mageri	Svatá pravda, pane veliteli. Kdo z nás není pouhý člověk? A člověk leccos ví, a když je v úzkých, leccos poví a třeba i na toho, koho si váží. Je mně to moc líto, pane veliteli, ale nerozcházejme se ve zlém.
Mageri	Šťastné dobré jitro, pane veliteli! Krásný den, vidíte?	Velitel	Však my se nerozcházíme. – Dám si na vás zatračeně pozor!
Velitel	Mám pro vás novinu, Mageri. Obec Koločava mně dluží devadesát tisíc.		

Mageri Mrzí mě to do třetice, pane veliteli, ale ani to nepůjde. Stěhuju se do Mukačeva. Až tam budete mít cestu, zastavte se. Grandhotel Polonina. Styllová jídla, krojovaná obsluha. Pohostím vás, že po svých neodejdete. A kdybyste se dal na kšefty, mám taky obchodní zasilatelství.

Velitel Hospodu prodáte Derbakovi?

Mageri Za babku, pane veliteli. To víte, je to chudák. A krám a polnosti Uhrínovi. Doufám, že spolu budete vycházet jako se mnou.

Velitel Výborně! Takže naprázdno jsem vyšel jedině já.

Mageri Dostal jste Šuhaje, pane veliteli. A taky uznání zemského velitele. To je vám málo?

Velitel Vypadněte!

Mageri Uctivě děkuju, pane veliteli. A nezapomeňte: Grandhotel Polonina.

Velitel Ven!

Eržika *(zpívá)* Zabili, zabili
chlapa z Koločavy.
Řekněte hrobaři,
kde je pochovaný.

Sbor *(zpěv)* Bylo tu, není tu.
Havrani na plotu.
Bylo víno v sudě,
teď tam voda bude.
Není, není tu.

Špatně ho zabili,
špatně pochovali.
Vlci ho pojedli,
ptáci rozklovali.

Bylo tu, není tu.
Havrani na plotu.
Bylo víno v sudě,
teď tam voda bude.
Není, není tu.

Vítr ho roznesl
po dalekém kraji.
Havrani pro něho
po poli krákají.

Bylo tu, není tu.
Havrani na plotu.
Bylo víno v sudě,
teď tam voda bude.
Není, není tu.

Kráká starý havran,
krákat nepřestane,
dokud v Koločavě
živý chlap zůstane,
živý chlap zůstane.

K O N E C

Program vydalo
Národní divadlo moravskoslezské,
příspěvková organizace statutárního města Ostrava,
Čs. legií 148/14, 701 04, Ostrava – Moravská Ostrava
www.ndm.cz

Ředitel Jiří Nekvasil
Šéf činohry Pavel Šimák

Redakce programu Klára Špičková
Výtvarné zpracování programu a plakátu, sazba Lubomír Šedivý
Textová korektura Pavel Hruška
Foto plakátu a fotografie ze zkoušky Radovan Šťastný
Tisk Ringier Print CZ a. s.

Autorská práva k muzikálu zastupuje Aura-Pont s. r. o.,
Veslařský ostrov 62, 147 00, Praha 4.

Činnost Národního divadla moravskoslezského,
příspěvkové organizace statutárního města Ostrava,
je financována z rozpočtu města Ostravy.

Aktivity NDM jsou také finančně podporovány
Ministerstvem kultury České republiky
a Moravskoslezským krajem.

ISBN 978-80-87650-04-2

EVROPA2

OSTRAVA!!!

Baba (M. Logojdová), Eva (D. Kupčíková), Nikola (I. Orozovič),
Mara (A. Mohylová)

Celkový pohled na scénu

Mara (A. Mohylová), Nikola (I. Orozovič)

Níkola (I. Orozovič), Eržika (V. Lazorčáková)

Starý Drač (M. Rataj), Níkola (I. Orozovič), Eržika (V. Lazorčáková),
Vageryčová (L. Forétková), Dívka (V. Macková)

Uhrín (J. Rusnák), Nikola (I. Orozovič), v pozadí Derbak (V. Polák)

V popředí Mageri (J. Fišar), Derbak (V. Polák), Uhrín (J. Rusnák)

Nikola (I. Orozovič), Starý Drač (M. Rataj), Eržika (V. Lazorčáková),
Andrej (M. Mazur)

Derbak (V. Polák), Velitel četníků (D. Viktora)

Mageri (J. Fišar), Velitel četníků (D. Viktora)

Nikola (I. Orozovič), Derbak (V. Polák)

Nikola (I. Orozovič), Eržika (V. Lazorčáková)

Nikola (I. Orozovič), Eržika (V. Lazorčáková)

Eržika (V. Lazorčáková), v pozadí Mara (A. Mohylová), Eva (D. Kupčíková),
Derbak (V. Polák), Nikola (I. Orozovič)